

UNIVERZITA PARDUBICE

Fakulta filozofická

FARMINGTERAPIE JAKO SOUČÁST ZOOTERAPIE

Jana Semerádová

Bakalářská práce

2017

Prohlášení

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. 11. 2017

Jana Semerádová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat mé vedoucí bakalářské práce PaedDr. Zdeňce Šáňdorové, za pomoc, odborné rady a trpělivost při zpracování mé bakalářské práce Farmingterapie jako součást zooterapie. Dále bych chtěla poděkovat zapsanému spolku Apolenka za vstřícný přístup, díky kterému mohla vzniknout praktická část bakalářské práce. Poděkování patří také mé rodině, která mě celou dobu studia podporovala.

V Pardubicích dne 28. 11. 2017

Jana Semerádová

ANOTACE

Práce se zabývá problematikou zooterapie a farmingterapie. Je jednotlivě popsán výběr zvířat pro terapii a průběh terapie. Dále se práce zabývá problematikou osob s mentálním postižením. Práce přináší pohled do pracovního života osob s mentálním postižením, kteří absolvují farmingterapii, zároveň práce reflektuje průběh farmingterapie v zázemí zapsaného spolku Apolenka.

KLÍČOVÁ SLOVA

terapie, zooterapie, farmingterapie, mentální postižení, mentální retardace

TITLE

FARMING THERAPY AS A PART OF ZOOTHERAPY

ANNOTATION

The work deals with zotherapy and farming therapy. The selection of animals for therapy and the course of therapy is described individually. Furthermore, the work deals with the issue of people with mental disabilities. The work brings an insight into the working life of mentally handicapped people who go through farming therapy, while the work reflects the course of agricultural therapies in the background of the Apolenka Association.

KEYWORDS

Therapy, Zotherapy, Farming Therapy, Mental disability, Mental retardation

Obsah

Slovník	8
Seznam obrázků	9
ÚVOD	10
1 ZOOTERAPIE	11
1.1 HISTORIE SOUŽITÍ LIDÍ SE ZVÍŘATY	11
1.2 ROZDĚLENÍ ZOOTERAPIE	12
1.2.1 Aktivity za asistence zvířat	12
1.2.2 Terapie za pomoci zvířat	12
1.2.3 Vzdělávání za pomoci zvířat	13
1.2.4 Krizová intervence za pomoci zvířat	13
1.2.5 Canisterapie	13
1.2.5.1 Průběh canisterapie	13
1.2.5.2 Výběr vhodného zvířete	13
1.2.6 Hipoterapie	14
1.2.6.1 Průběh hipoterapie	14
1.2.6.2 Výběr vhodného zvířete	14
1.2.7 Felinoterapie	14
1.2.7.1 Průběh felinoterapie	14
1.2.7.2 Výběh vhodného zvířete	15
1.2.8 Ornitoterapie	15
1.2.8.1 Průběh ornitoterapie	15
1.2.8.2 Výběh vhodného zvířete	15
1.2.9 Delfinoterapie	15
1.2.9.1 Průběh delfinoterapie	16
1.2.9.2 Výběr vhodného zvířete	16
1.2.10 Terapie za pomoci malých zvířat	16
1.2.10.1 Králík domácí	16
1.2.10.2 Morče domácí	17
1.2.10.3 Činčila vlnatá	17
1.2.10.4 Fretka	17
1.2.10.5 Drobní hlodavci	18
2 FARMINGTERAPIE	19

2.1	ČLENĚNÍ CÍLOVÝCH SKUPIN	19
2.2	HISTORIE FARMINGTERAPIE.....	20
2.3	ZVÍŘATA VYUŽÍVANÁ K FARMINGTERAPII	21
2.3.1	Ovce a kozy.....	21
2.4	PRÁCE NA FARMĚ	22
2.4.1	Chráněné pracovní místo	22
2.4.2	Pravidla práce se zvířaty a péče o ně	22
2.4.3	Psychologické aspekty práce	23
2.4.4	Socializace	24
3	MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ.....	25
3.1	MENTÁLNÍ RETARDACE.....	25
3.2	DĚLENÍ MENTÁLNÍ RETARDACE	26
3.2.1	Lehká mentální retardace (IQ 50-69).....	26
3.2.2	Středně těžká mentální retardace (IQ 35-49)	27
3.2.3	Těžká mentální retardace (IQ 20-34)	27
3.2.4	Hluboká mentální retardace (IQ nižší než 20)	27
3.2.5	Jiná mentální retardace.....	27
3.2.6	Nespecifikovaná mentální retardace	28
3.3	PSYCHOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA MENTÁLNÍ RETARDACE	28
3.3.1	Myšlení osob s mentálním postižením.....	28
3.3.2	Řeč osob s mentálním postižením.....	28
3.3.3	Schopnost učit se u osob s mentálním postižením.....	29
3.3.4	Emoční prožívání osob s mentálním postižením	29
3.3.5	Základní psychické potřeby osob s mentálním postižením	29
3.3.6	Osobnost člověka s mentálním postižením.....	30
3.3.7	Sociální vztahy a komunikace lidí s mentálním postižením.....	31
4	EMOCE.....	32
4.1	EMOCIONALITA	32
4.2	MOTIVACE.....	33
4.2.1	Motiv	33
5	APOLENKA Z. S.	34
6	PRAKTICKÁ ČÁST.....	35
6.1	METODY VÝZKUMU	35
6.2	KVALITATIVNÍ VÝZKUM	35

6.3	POZOROVÁNÍ.....	35
6.3.1	Skryté zúčastněné pozorování.....	36
6.3.2	Úplný pozorovatel.....	36
6.3.3	Otevřené zúčastněné pozorování	37
6.3.4	Pozorovatel jako účastník	37
6.3.5	Popisné, fokusované a selektivní pozorování	37
6.4	POZOROVÁNÍ NA FARMĚ	37
6.4.1	Popisné pozorování areálu farmy Apolenka	38
6.4.2	Fokusované pozorování na farmě	39
6.4.3	Selektivní pozorování na farmě	41
6.5	ROZHOVOR	43
6.5.1	Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami.....	43
6.5.2	Metoda záměrného výběru.....	44
6.5.3	Audiozáznam	44
6.5.4	Doslovná transkripce.....	45
6.5.5	Informovaný souhlas.....	45
6.6	KAZUISTIKA	46
6.7	ROZHOVOR SE SOCIÁLNÍ PRACOVNICÍ:.....	46
6.8	ROZHOVOR SE SLEČNOU E.....	49
6.9	ROZHOVOR S PANEM J. F.	50
6.10	ROZHOVOR S PANEM J.....	53
6.11	ROZHOVOR S PANEM P.....	55
6.12	ROZHOVOR S PANEM M.....	55
6.13	DISKUZE.....	56
7	ZHODNOCENÍ	58
8	ZÁVĚR	59
	LITERATURA.....	61
	Seznam příloh	64

Slovník

Aferentní – přenášející

Atribut – znak

Autoregulace – sebeřízení

Deficit – nedostatek

Diferenciace – rozlišení

Etiologie – původ onemocnění

Fixace – upevnění

Hypoteticky – předpokládané

Identifikace – rozeznávání

Integrace – začlenění

IQ – inteligenční kvocient

Korektnost – zdvořilost, věcná správnost

Koterapeut – druhý terapeut, který terapii nevede, ale přispívá k ní

Multisenzorická aferentní stimulace – působení na více smyslů nervové soustavy

Predikce – předpověď, odhad

Rezignace – vzdání se, odevzdanost

Rigidní – nepružnost

Seberealizace – rozvoj schopností, rozvoj vlastní osobnosti

Senzorické – smysly, smyslové

Somatické – tělesné

Stimulace – podněcování

Tendence – sklon, směřování

Terapie – způsob léčení

Verifikace – ověřování

Seznam obrázků

Obr. 1.1 – Skupina morčat	17
Obr. 2.1 – Kozy v koňské stáji.....	21
Obr. 2.2 – Zaměstnanci dokončili péči o osly	23
Obr. 2.3 – Zaměstnanci pracující ve skupině.....	24
Obr. 5.1 – Čelo hlavní budovy zap. spolku Apolenka	34
Obr. 6.1 – Hlavní cesta vedoucí farmou Apolenka.....	38
Obr. 6.2 – Kompostovací úložiště	39
Obr. 6.3 – Speciální místnost se slámou a krmivem.....	40
Obr. 6.4 – Výběh s koňmi.....	41
Obr. 6.5 – Kanceláře farmy Apolenka	42
Obr. 6.6 – Upravený informovaný souhlas.....	45
Obr. 6.7 – Pan J. F. při práci	51

ÚVOD

„Farmingterapie jako součást zooterapie“ jsem si jako téma bakalářské práce vybrala z důvodu, že mě po celý život doprovází různá zvířata. Jakýkoliv kontakt, ať už krmení, hlazení nebo čištění ubikace, ve které zvíře žije, mi vždy na chvíli uleví od starostí a trápení, co mě zrovna tíží. Radost a zároveň zodpovědnost, která plyne z kontaktu se zvířetem, jsem pozorovala i v přírodovědném kroužku pro děti, kam jsem po určitou dobu chodila vypomáhat.

Existuje celá řada terapií, ve kterých figuruje zvíře. Pes v canisterapii, kůň v hipoterapii, kočka ve felinoterapii a je mnoho dalších terapií, které mají název odvozený od zvířete, pomocí kterého je terapie vykonávána. O tyto formy terapie a další zooterapie průběžně vzrůstá zájem. Ovšem s pojmem farmingterapie se nesetkáváme. Hlavním výzkumným cílem práce je bližší vymezení této terapie a její vliv na lidech s mentálním postižením.

Čtenář nalezne v teoretické části práce základní informace o zooterapii, druhy zooterapie a jejich charakteristiky, průběh terapie, samostatnou kapitolu bude zaujímat farmingterapie a vymezení její problematiky. V práci budou zmíněny i stupně mentální retardace a charakteristika přístupu vůči lidem s mentálním postižením. Zároveň čtenář v práci nalezne popis průběhu psychických procesů u lidí s mentálním postižením a doplňující kapitolu o prožívání emocí.

V praktické části práce budou vymezeny použité metody kvalitativního výzkumu, popis průběhu sběru dat, věcný popis a charakteristika zapsaného spolku Apolenka. Praktická část bude obsahovat i získaná data prostřednictvím kvalitativního výzkumu, a sice, z pozorování chodu farmy a rozhovorů uskutečněných s klienty s mentálním postižením, kteří jsou zároveň zaměstnanci Apolenky.

Jsou stanoveny tři dílčí výzkumné cíle, z nichž prvním dílčím výzkumným cílem je potvrzení pozitivního vlivu farmingterapie na osoby s mentálním postižením. Jako další je stanoven dílčí výzkumný cíl, který sleduje průběh socializace pomocí farmingterapie. Posledním dílčím výzkumným cílem je zjištění pozitivního vlivu farmingterapie na osoby s mentálním postižením z pohledu sociálního pracovníka.

Praktickou část uzavírá diskuze, která se zabývá tím, zda se teorie z odborných publikací setkává s daty získanými výzkumem při průběhu farmingterapie na farmě Apolenka. V závěru práce bude umístěna kapitola zabývající se vyhodnocením dat z výzkumu a kapitola s celkovým shrnutím o naplnění výzkumných cílů této bakalářské práce.

1 ZOOTHERAPIE

Zooterapie je v literatuře často zaměňována za výraz animoterapie, případně animalterapie. Nejedná se o chybu, neboť zooterapie a animoterapie vyjadřují jednotný zastřešující název pro všechny terapie vykonávané pomocí zvířat. Zooterapie je dělena na terapie, které mají název na základě zvířete, díky kterému je terapie vykonávána. (Freeman, 2007b)

V současné době plní zooterapie potřebnou funkci v podobě zlepšování kvality života osob se zdravotním, sociálním nebo kombinovaným znevýhodněním. Zooterapie také zlepšuje psychosociální stav osob se znevýhodněním a podporuje i sociální integraci. Zooterapie se díky pozitivnímu působení využívá nejen k terapii, ale také při relaxaci a výchově (Koníček o. p. s., 2009).

Zooterapie je terapie podporovaná zvířaty, je to souhrnný termín pro různé rehabilitační a psychosociální metody, které jsou založeny na vzájemném pozitivním působení mezi člověkem a zvířetem (Freeman, 2007b).

1.1 HISTORIE SOUŽITÍ LIDÍ SE ZVÍŘATY

Lidstvo využívalo zvířata pro různé činnosti již v pravěku. Nejužší a zároveň nejdelší historii spolupráce zvířete s člověkem zaujímá pes. Dalším zvířetem, které má také dlouhou historickou vazbu s člověkem, je koza (Lacinová, 2007).

Společné soužití zvířat a lidí bylo vytvořeno na základě užitku z chovu zvířete. Vedle tohoto praktického záměru člověk postupem času zjišťoval, že zvířata mohou mít i léčebný vliv. Léčebné působení fyzického rázu zvířete spočívá ve využití hmatatelně dosažitelných prvků (teplo, struktura srsti, pohyb svalstva, sliny apod.). Tyto prvky vyvolávají u člověka schopnost sebe uzdravení. Vedle fyzických procesů uzdravování jsou tím podpořeny a spuštěny procesy aktivizace pozitivních emocí, díky nimž se člověku daří bránit před vznikem stresu a depresi (Lacinová, 2007).

Uskutečnění zooterapie, kdy bylo zvíře nasazeno jako pomocník v léčebném zařízení, proběhlo v Belgii v léčebném zařízení zvaném Gheel a od 9. století byla terapie zvířaty užívána jako doplněk terapie pro osoby se zdravotním postižením. V 18. století, kdy skupina quakerů v Yorkshiru na klinice York Retreat založila ústav pro duševně nemocné, lze říci, že vznikají základy farmingterapie, neboť pacienti měli na starost zahrádku a péči o malá zvířata, o králíky a drůbež. V té době doporučovali mniši kláštera v Yorku, že nemocnému člověku pomáhá modlitba a zvíře, a to jak na těle, tak i na duši. A v 19. století bylo založeno

v německé městě Bethel centrum pro epileptiky, které již od samého začátku využívalo léčebné síly, kterými zvířata disponují. Byla využívána zvířata jako psi, kočky, ovce, kozy, později i ptáci a koně. Toto zařízení, které prošlo nejednou modernizací, funguje dodnes (Lacinová, 2007).

1.2 ROZDĚLENÍ ZOOTHERAPIE

Zooterapie může být rozdělena do několika kategorií např. podle způsobu terapie se zvířetem nebo podle druhu zvířete, se kterým terapie probíhá. Podle druhů zvířat, se kterými je zooterapie prováděna, jsou pojmenovány jednotlivé druhy terapií, mezi nejznámější patří např.:

- Canisterapie: terapie prováděná za pomoci psa
- Hipoterapie: terapie prováděná za pomoci koně
- Felinoterapie: terapie prováděná za pomoci kočky
- Farmingterapie: terapie prováděná za pomoci hospodářských zvířat (kozy, krávy, lamy, ovce, koně atd.)
- Delfinoterapie: terapie prováděná za pomoci delfína
- Ornitoterapie: terapie prováděná za pomoci ptáka

V následující kapitole je nejprve uvedeno rozdělení podle formy zooterapie, její charakteristika a zkratka, kterou je označována. Poté následuje představení jednotlivých druhů zooterapie. Je popsán průběh, jakým způsobem terapie probíhá a výběr vhodného jedince pro danou terapii.

1.2.1 Aktivity za asistence zvířat

Tato aktivita se označuje jako AAA, v anglickém překladu Animal Assisted Activities znamená aktivity za pomoci zvířat. Při této metodě probíhá přirozená interakce zvířete a člověka. Kontakt je zaměřen na zlepšení úrovně kvality života klienta a nenásilný rozvoj sociálních dovedností (Freeman, 2007a).

1.2.2 Terapie za pomoci zvířat

Původní zkratkou AAT (Animal Assisted Therapy), jež má taktéž původ v angličtině, je označena terapie za pomoci zvířat, při které dochází k záměrné intervenci zvířete a člověka. Zprostředkování tohoto typu terapie podporuje zlepšení tělesných schopností člověka.

Zlepšují se také sociální a emocionální schopnosti. Díky širokému využití je možné podpořit i rozvoj kognitivních schopností u člověka (Galajdová, 2011).

1.2.3 Vzdělávání za pomoci zvířat

Zkratka AAE (Animal Assisted Education) je vzdělávání za pomoci zvířat. Tato metoda vyvíjí přirozený a cílený kontakt zvířete a člověka, díky kterému vzniká interakce. Probíhá tak rozšíření a zároveň zlepšení výchovy. Rozšiřují se i vzdělávací a sociální schopnosti člověka (Freeman, 2007a).

1.2.4 Krizová intervence za pomoci zvířat

Tato metoda zooterapie, v anglickém překladu Animal Assisted Crisis Respons, probíhá formou kontaktu zvířete a člověka, jež se aktuálně nachází v krizovém prostředí. Přirozený kontakt mezi zvířetem a člověkem podporuje odbourávání stresu a zanechává pozitivní odezvu na psychickém nebo i fyzickém stavu klienta (Freeman, 2007a).

1.2.5 Canisterapie

„Život psa je příliš krátký. Jinou chybu nemá.“ A.S.Turnbull

1.2.5.1 Průběh canisterapie

Canisterapie působí u člověka v mnoha směrech. Dle zaměření působení canisterapie dochází k rozvoji citových schopností (mazlení), rozvíjí se rozumové schopnosti (slovní zásoba se rozšiřuje), taktéž jsou rozvíjeny schopnosti pohybové (házením míčeků či jiných hraček jako aportů pro psa je rozvíjena hrubá a jemná motorika). Canisterapie také působí jako forma relaxace (vliv na duševní rovnováhu člověka) (Pomocné tlapky – canisterapie ,2009).

1.2.5.2 Výběr vhodného zvířete

Nejvhodnější plemeno mezi odborníky není určeno. Jsou plemena, kterým je dáвана přednost, ale vedle genetických vloh pro canisterapii je i velice důležitý výcvik. Není ani nutné, aby měl pes průkaz původu. Především záleží na okolnostech, ve kterých pes vyrůstal a ve kterých podmínkách žije nyní. Důležitým faktorem výběru psa pro canisterapii jsou jeho

pozitivní i negativní zkušenosti s lidmi a psy. Složkou, která je součástí psa, je osobnost psovoda (majitele) (Eisertová, 2007).

Jak uvádí Galajdová (2011, str. 16): „...záleží na individuální povaze psa a jeho výchově. Je prokázáno, že psi i velmi různých plemen, ale vychovávaní stejným způsobem, mají daleko více společných vlastností a reakcí než psi stejného plemene vychovávaní v rozdílných podmínkách. Ta výchova je zásadní.“

1.2.6 Hipoterapie

„Koně nám propůjčují křídla, která postrádáme.“ Pam Brown

1.2.6.1 Průběh hipoterapie

Hipoterapie probíhá pomocí pohybových impulzů, které vznikají při chůzi koně. Využívá se pohybu hřbetu koně při chůzi. Tento pohyb je rytmický, poloha hřbetu se na základě chůze koně střídá a opakuje, jedná se o pohyb cyklický. Během hipoterapie dochází k multisenzorické aferentní stimulaci. Tato stimulace ovlivňuje motorické chování klienta a aktivuje řídicí procesy centrální nervové soustavy (Česká hiporehabilitační společnost, 2016).

1.2.6.2 Výběr vhodného zvířete

Není vymezeno, jaká plemena koní jsou výhradně vhodná pro hipoterapii. Jediné stanovisko, které může některá plemena koní z výběru vyloučit je cílová skupina, pro kterou bude kůň vykonávat hipoterapii (zda jsou cílovou skupinou děti do 6 let, nebo dospělí s mentálním postižením a jiné skupiny). Na základě budoucího využití koně jej vybírá samotný terapeut, který bude terapii vykonávat. Vhodnost koně je posuzována podle výšky hřbetu, temperamentu a důvěřivosti. Podstatnou vlastností koně je nelekavost, kterou je potřeba rozvíjet (Nerandžič, 2014).

1.2.7 Felinoterapie

„Každý vlastník kočky ví, že nikdo nemůže vlastnit kočku.“ Ellen Perry Berkeley

1.2.7.1 Průběh felinoterapie

Felinoterapie je vhodná u všech věkových kategorií. Kontraindikací felinoterapie může být tedy zdravotní stav klienta, například alergie, otevřené rány, ale je možné narazit i na nesouhlas ze strany klienta. Hlavním cílem felinoterapie je aktivizace klientů a vyvolání

pozitivních emočních prožitků. Pokud je felinoterapie aplikována u dětí, ať už zdravých nebo se specifickými potřebami, dochází k procvičování jemné a hrubé motoriky, zdokonaluje se řeč a buduje se u dítěte zodpovědný přístup a vztah ke zvířatům. Dochází i k začlenění dítěte do kolektivu (Hypšová, 2007).

1.2.7.2 Výběr vhodného zvířete

Při výběru vhodné kočky pro felinoterapii nerozhoduje tolik plemeno, jako spíše povaha. Ta by měla být vyrovnaná a přátelská vůči lidem. A především by kočka měla chtít kontakt s člověkem a vyhledávat jej. Samotná kladná povaha samozřejmě není dostatečným předpokladem, že kočka bude jednou v rámci felinoterapie figurovat. S výchovou je nutné nejlépe začít ve 3 měsících věku, tedy ještě v době, kdy je kočka kotě. Dále je nutné, aby kočka pocházela z bytových podmínek nebo z podmínek s venkovním výběhem bez omezení kontaktu s lidmi, díky čemuž je možné, aby byla plně socializovaná a vhodná pro felinoterapii (Hypšová, 2007).

1.2.8 Ornitoterapie

„Papoušek umí mluvit, přesto patří do čeledi ptáků.“ čínské přísloví

1.2.8.1 Průběh ornitoterapie

Papoušci jsou vhodným zvířetem k terapii nejen pro své krásné zbarvení a peří příjemné na dotek, ale i z důvodu, že jsou schopni se naučit mluvit a také umí rozpoznat lidské pocity, díky čemuž jsou o to blíže člověku (Doležalová, 2007).

1.2.8.2 Výběr vhodného zvířete

Vhodnost papouška závisí na prostředí, ve kterém se žije. Zajištění základních potřeb (krmení a voda) je samozřejmostí, avšak chování papouška je přímým odrazem pozornosti od majitele. V prostředí, kde je papoušek přehlížen, velice trpí. Pokud papoušek nemá dostatek citového spojení, je toto prostředí považované za nevhodné i přes naplnění fyzických potřeb ptáka (Doležalová, 2007).

1.2.9 Delfinoterapie

Osobní motto: *„Delfini jsou chytrí jako lidé, ale kvůli svému tělu musí žít ve vodě.“*

1.2.9.1 Průběh delfinoterapie

Delfinoterapie má několik seznamovacích fází. Člověk se s delfínem seznamuje nejprve ze břehu na větší vzdálenost, a to takovou, aby bylo možné si s delfínem hrát (házení míče, obručí). Vzdálenost delfína od břehu se postupně krátí. Když se delfín nachází v takové blízkosti, kdy si jej člověk může pohladit, je jen na vůli dotyčného, zda delfína skutečně pohladí. Poslední fází je plynulý kontakt delfína s člověkem, společné sdílení vody a přímý kontakt v podobě společného plavání a táhnutí člověka vodou (Tichá, 2007).

1.2.9.2 Výběr vhodného zvířete

Vhodnost zvířete závisí především na přístupu a výcviku trenéra, který je zároveň terapeutem při delfinoterapii (Tichá, 2007).

1.2.10 Terapie za pomoci malých zvířat

Jednou z rozvíjejících druhů zooterapie je terapie za pomoci malých zvířat. Tato zvířata drobného vzrůstu jsou brána v současné době spíše jako domácí mazlíčci než jako zvířata vhodná pro terapii, avšak díky své nenáročnosti a malému vzrůstu jsou vhodná zvláště pro imobilní klienty.

1.2.10.1 Králík domácí

Králík domácí je vhodným zvířetem pro terapii z mnoha důvodů. Jeho škála výrazů z pohledu člověka skýtá pouze pohyb nosu a statické držení těla, kterým králík vyjadřuje svou aktuální náladu, jeho tělo je ideálem pro terapii (Mahelka, 2007).

Králík je vhodným terapeutickým pomocníkem proto, že je klidný, ale zároveň dokáže být i zvědavý, což ho vede k pohybu. Je možné ho bez problému chovat na klíně, mít jej v posteli nebo ho nést na rukách. Nechá se rád hladit a díky struktuře srsti (bez ohledu na plemeno) zanechává pozitivní podněty (Mahelka, 2007).

Výhodou u králíků je jejich rozsah hmotnosti. Plemena králíků začínají na 1 kilogramu váhy dospělého jedince, u největších plemen je možné, aby králík vážil až 8 kilogramů. Díky své velikostní variabilitě a mírumilovné povaze lze vybrat králíka, který je vhodný pro danou situaci. Pro děti a mladistvé jsou vhodné pro terapii a manipulaci králíci střední a větší velikosti. Naopak v zařízení, kde jsou klienti a pacienti s omezenou hybností (nemocnice, domovy seniorů a další), jsou vhodnější králíci malé velikosti, tedy zakrslí (Mahelka, 2007).

1.2.10.2 Morče domácí

Díky velikosti morčete je možné vykonávat terapii i na lůžku. Pokud se nejedná o člověka, jenž je připoután k lůžku, je morče téměř vždy položeno na předloktí. Svou trpělivostí dokáže bořit bariéry komunikace, a i při neobratné manipulaci neutíká ani nepokouše (Mahelka, 2007).

Morčata se v přítomnosti člověka vyskytují již tisíce let, proto je de facto každé morče vhodné na základě svých vnějších rysů a chování pro terapii. Vhodnost morčete je založená na jeho malé hmotnosti, dobré snášenlivosti v chovu při více morčatech, jak je zobrazeno na obr. 1.1. a také na nenáročnosti krmení (Mahelka, 2007).

Obr. 1.1. – Skupina morčat

1.2.10.3 Činčila vlnatá

Terapie činčilou zanechává největší zážitek kvůli jemné a nadýchané srsti, která je díky své hustotě vhodná i pro terapii u alergiků. Hlazení velice husté a jemné srsti vyvolává pozitivní pocity (Mahelka, 2007).

Činčila je přizpůsobivé a kontaktní zvíře, ochočit ji však vyžaduje trpělivost. Základem ochočení je vycházka každý den minimálně na hodinu, dále si lze činčilu podmanit pamlsky (So čsch, 2017).

1.2.10.4 Fretka

Kontakt s fretkou probíhá v zajištěném prostředí, aby fretka v případě pádu na zem nemohla utéct z místnosti. Také je nutné odstranit věci z molitanu či gumy – může dojít k okousání a pozření malých částí, které mohou fretce následně způsobit zdravotní problémy. Taktéž je nutné dát na bezpečné místo květináče, neboť fretky rády norují, případně květináč okolo květiny zakrýt pletivem. Před zahájením terapie je také důležité, aby byla fretka nasycená a vyběhaná. Průběh terapie může mít různé podoby – položení na předloktí, venčení

fretky na vodíku nebo hraní s hračkami (ponožka, lýkový provaz, tenisový míček) (Klub chovatelů a příznivců fretek, 2017).

Výběr vhodné fretky pro terapii není omezen ani genetickou výbavou, ani stavbou těla. Záleží zde hlavně na vynaloženém času, díky kterému je fretka ochočená a o to více vhodná pro terapii. Všechny lasicovité šelmy, mezi které fretka patří, jsou snadno ochočitelny, přizpůsobí se dennímu režimu majitele a jsou velmi hravá, zvědavá a živá. Jedinou nepříjemností je zápach, který vylučují z pachových řitních žláz (Mahelka, 2007).

1.2.10.5 Drobní hlodavci

Terapie může probíhat i za pomoci potkana laboratorního či myši laboratorní. Tyto dva živočišné druhy mají několik shodných atributů jako je pestrá škála zbarvení, noční aktivita začínající ještě za denního světla a chov ve skupině. Potkan laboratorní je však velmi inteligentní tvor, který si umí vytvořit silné pouto vůči chovateli. Potkani jsou hraví a vyžadují pozornost, kontakt s lidmi. Myši jsou naopak vhodné pro pasivní formu terapie, kterou představuje pozorování, neboť si s lidmi nevytvářejí specifické pouto (Mahelka, 2007).

Další drobní hlodavci, křečci různých druhů (syrský, zlatý, roborovský, džungarský), jsou vhodní pro chov v domácnosti, informace o terapii pomocí křečků dosud nejsou, ale lze předpokládat rozvoj i terapie za pomoci křečka. Naopak za první zmínky o terapii pískomilem mongolským se zasluhuje Dětské integrační centrum Praha, které jej zprostředkovává, a terapeutické aktivity pomocí psouna preriového si připisuje město Brno (Mahelka, 2007).

2 FARMINGTERAPIE

Farmingterapie je zvláštní formou terapie, která taktéž patří k předchozím druhům zooterapie. Nejenže probíhá terapie kontaktem se zvířaty hospodářského typu, ale také probíhá terapie prostřednictvím práce na farmě. Společně s prací na farmě má terapeutický význam i ošetřování zvířat, příprava krmiva a zajišťování podmínek pro pohodu zvířat (Loučka, 2007).

Farmingterapie je dělena na širší a užší pojetí. Rozdíl spočívá v průběhu, respektive v náplni obou typů farmingterapie. Farmingterapie v širším pojetí znamená terapii prací na farmě. Není to vždy pouze práce se zvířaty, ale i přidružené farmářské práce, jako je výroba produktů (mléčných, rostlinných), zahradničení a další. Veškerá činnost na farmě podporuje zlepšení zdravotního stavu a kvality života klienta, který je zdravotně nebo sociálně znevýhodněný (Hlušíčková, 2014).

V užším pojetí je farmingterapie soustředěna pouze na kontakt s hospodářskými zvířaty. Klient na farmě přímo bydlí nebo dochází na farmu. Pouze ve výjimečných případech jsou zvířata přiváděna do domova či ústavu, kde klient bydlí. Díky tomu vzniká pevný a přímý kontakt mezi klientem a zvířaty, což přináší možnost vytvoření vztahu mezi klientem a zvířetem. Činnostmi, jako je krmení, hřebelcování, úklid stájí a ubikací zvířat, se klient zároveň integruje do společnosti a vytváří si pracovní návyky (Hlušíčková, 2014).

Aby mohla farmingterapie probíhat, je nutné využívat zvířata, která jsou nejen ochočená, ale snesou objímání, hlazení, mačkání a další fyzické doteky. Terapie ovšem nespočívá pouze ve fyzických vjemech. Důležitou součástí je pozorování zvířat, které má taktéž pozitivní význam. Pouhé pozorování zvířat se používá v případech, kdy situace ani jinou formu terapie neumožňuje. Jedná se o situace, kdy je zvíře matkou (například prasnice). To je důvodem, proč se volí pro klienty terapie pomocí pozorování, neboť matka, co má mláďata, může být svému okolí nebezpečná (Hlušíčková, 2014).

2.1 ČLENĚNÍ CÍLOVÝCH SKUPIN

Farmingterapie je určena nejen pro klienty se sociálním, zdravotním nebo s kombinovaným postižením, ale i pro další skupiny:

- Děti a mládež od 2 do 18 let (s ADHD, autismem, poruchou pozornosti, hyperaktivitou a jiné)
- Mládež s problémovým chováním
- Děti z dětského domova

- Dospělé lidi se syndromem vyhoření, s únavovým syndromem či se stresovým syndromem
- Nezaměstnané
- Seniors

(Hlušíčková, 2014)

2.2 HISTORIE FARMINGTERAPIE

Počátky farmingterapie je možné situovat do doby, kdy byly na vzestupu terapie typu AAT. Jednou z prvních zmínek o farmingterapii je konference OSN o životním prostředí a rozvoji, pořádaná v Rio de Janeiru jako Summit Země v roce 1992. Na této konferenci byl poprvé použit termín multifunkční zemědělství. Vedle primárního zaměření, kterým je zemědělská produkce, zastřešuje a poskytuje další služby, například rekreační, kulturního zaměření, ekologické, vzdělávací, terapeutické a sociální. Farmingterapie je jednou z částí sociálního zemědělství, které má kořeny ve venkovských tradičních svépomocných sítích, které fungovalo až do modernizace zemědělství a nárůstu veřejného sociálního systému. Sociální zemědělství využívá svého širokého spektra aspektů. Vedle zemědělské produkce patří mezi hlavní aspekty také zaměstnání klientů, zlepšení zdravotního stavu, samotná terapie a vzdělávání. Přidanou hodnotou je možné pomocí sociálního zemědělství integrovat znevýhodněné skupiny či jednotlivce. Sociální zemědělství zároveň patří pod pojem Green care, v překladu Zelená péče, který zastřešuje veškeré aktivity probíhající ve venkovském prostředí. Green care v nejširším pojetí je interakce jakékoliv formy mezi člověkem a přírodou, která má za následek zlepšení klientova zdravotního stavu a života celkově (Hlušíčková, 2014).

Ekvivalentem farmingterapie, který se v České republice ustálil, je již zmíněné sociální zemědělství. Sociální zemědělství je zároveň ekvivalentem pro anglické termíny jako Social Agriculture, Social for Health, Social Farming, Green Care Farming. Farmingterapie je v angličtině psána odděleně, tedy Farming Therapy. Všechny tyto názvy terapií, terapie samotné mají podobné a de facto i často stejné cíle, avšak neexistuje v zahraničí jednotná definice, jednotné právní vymezení ani elementární stanovení toho, co do sociálního zemědělství patří a co už naopak do něj nepatří. Je to výhodou i nevýhodou zároveň. Nevýhoda neohraničení sociálního zemědělství tkví v případných problémech ohledně přidělení dotací. Výhodou neohraničenosti je možnost širokého prostoru pro uskutečňování nejrůznějších aktivit. Sociální zemědělství je široce komplexní, zahrnuje jak rehabilitační, tak

i relaxační, vzdělávací a terapeutické služby. Taktéž nabízí i preventivní a resocializační pracovní komponent (Portál sociálního zemědělství, 2017).

2.3 ZVÍŘATA VYUŽÍVANÁ K FARMINGTERAPII

K farmingterapii jsou využívána zvířata hospodářského typu. To znamená, že to jsou všechna zvířata, která lze na farmě potkat, respektive jaká zvířata dříve chovali farmáři, neboť v dnešní je možné na farmách potkávat i méně obvyklá zvířata (lamy, pštrosy).

Vhodnou skupinou zvířat pro výcvik a zároveň terapii jsou mláďata (jehňata, kůzlata apod.). Terapií je krmení z lahvičky, jež je vhodné zahájit od 9. dne narození mláďete. Výběr mláďete, narodí-li se jich více, se orientuje především na mláďe, které má problém s příjmem mléka od matky. Nemusí se vždy jednat o odstavení mláďete, krmení může být pouze doplňkem. Jestliže matka ale mláďe odmítá, je nutné krmením z lahve nahradit potřebnou denní dávku, kterou mláďe potřebuje k růstu (Loučka, 2007a).

2.3.1 Ovce a kozy

Pro farmingterapii jsou vhodná plemena, která jsou domestikovaná a nejsou plachá. Pro bezpečnost při terapii je lepší využívat plemena bezrohá než rohatá. Masná plemena jsou klidnější na rozdíl od mléčných, která bývají temperamentní. Jsou také lepší pro terapii zvířata samičího pohlaví, přičemž je nutné přihlížet i jejich pohlavnímu cyklu, neboť samičí pohlaví není zárukou klidného chování. Pro terapii jsou vhodnější mladá zvířata, je možné je lépe vycvičit (Loučka, 2007b).

Obr. 2.1. – Kozy v koňské stáji

Na obr. 2.1. jsou odpočívající kozy v koňské stáji. Vhodnou skupinou zvířat pro vykonávání farmingterapie jsou také koně, jenž jsou již uvedeni výše v práci. Dalšími zvířaty, která figurují ve farmingterapii, jsou oslové, lamy, skot, drůbež a prasata.

2.4 PRÁCE NA FARMĚ

Následující kapitola se zabývá popisem práce na farmě, která je základní částí farmingterapie. Dochází k terapii jednoduchou manuální prací, která pomáhá osobám s mentálním postižením se integrovat do společnosti. Dochází k utvrzování pracovních návyků a vytváření jistého pracovního řádu. Lidé s mentálním postižením tak nabývají jistoty a cítí, že jsou potřební a získávají potřebné sebevědomí.

2.4.1 Chráněné pracovní místo

Chráněné pracovní místo vešlo v platnost 1. 1. 2012, je to pracovní místo vytvořené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením, toto místo je zdokumentováno písemnou dohodou mezi úřadem práce a zaměstnavatelem. Předchozí možnosti zaměstnání člověka s mentálním postižením byly chráněné dílny, taktéž vymezeno dohodou mezi zaměstnavatelem a pracovním úřadem. Chráněné dílny prošly transformací na chráněná pracovní místa (Česká unie pro podporované zaměstnání, 2016).

Obsazení chráněného pracovního místa musí trvat po dobu 3 let. Tato doba je zanesena do písemné dohody mezi zaměstnavatelem a úřadem práce (Podnikatel.cz, 2017).

2.4.2 Pravidla práce se zvířaty a péče o ně

Aby byl možný kontakt klienta se zvířetem, je nutné, aby bylo zvíře klinicky zdravé. Nejdůležitější je kontrolovat případný výskyt nemocí, které jsou přenosné ze zvířat na člověka. Při kontaktu klienta se zvířaty je prvotní zajistit klientovo bezpečí a mít zvířata neustále pod kontrolou a předcházet situacím, které by mohly vyvolat střety, ať už se bude jednat o střet mezi zvířaty nebo o střet zvířete s klientem (Loučka, 2007c).

Většina druhů zvířat je citlivá na hluk, především ve vysokých frekvencích. Křik lidí, řinčení řetězů nebo brány mohou u zvířat způsobovat stres, který zavíní, že zvíře vyvine nebezpečnou a nepředvídatelnou reakci. Proto je nutné se v přítomnosti zvířat chovat klidně a mluvit běžným hlasem. Také je důležité, aby zvířata dostávala vždy dostatek krmiva, neboť při nedostatečném krmení může u zvířat vzniknout agrese, kterou si budou vybíjet mezi sebou v soubojích o krmivo nebo se budou vrhat na člověka, který krmivem i jen pouze voní. To

může být život ohrožující situace. Na obr. 2.2. uzavírají zaměstnanci výběh oslů po doplnění krmiva. Chování se také odráží v denním režimu, které zvíře má. Návyky, které si zvíře vytvoří, záleží hlavně na režimu, který udává člověk. Pravidelné pouštění na pastvinu, nahánění zpět do ubikací v obvyklou dobu, ranní krmení, to vše zvíře vnímá a fixuje do paměti. Díky řádu získává jistoty, je klidné a mnohdy se na člověka i těší. Významným faktorem, který návyky zvířete ovlivňuje, je aktuální teplota, vlhkost a míra denního světla. Zvířata bývají neaktivnější při největších změnách dne, tedy na začátku dne a při stmívání. Naopak uprostřed dne (záleží na režimu udaném člověkem) a přes noc jsou zvířata v klidu a vykazují pouze normální nebo sníženou aktivitu (sníženou hlavně v noci) (Bozpprofi.cz, 2014).

Obr. 2.2. – Zaměstnanci dokončili péči o osly

2.4.3 Psychologické aspekty práce

Doteky, krmení a obecně kontakt se zvířaty, to vše klient prožívá a dochází k vyvolání emocí. Je třeba rozlišit, zda jsou to emoce vhodné pro podchycení a jejich následné podporování, nebo je nutné emoce utlumit. Cílem jsou pozitivní a libé emoce, prožitky. Kontakt zvířete a klienta by měl probíhat v klidu a dobré atmosféře. Podstatným významem při terapii je i zachování vzpomínek a prožitků, jež vznikají při kontaktu klienta se zvířetem, uchování je vhodné formou fotek nebo videa. I díky těmto materiálům si klient může vytvořit velice silný vztah ke zvířatům, či jednomu konkrétnímu zvířeti. Klient by během terapie také měl vnímat a naučit se, jaké jsou zákonitosti mezi zvířaty na základě jejich stáří, síly či hierarchie. Jedním z nejdůležitějších aspektů je, když se klient na zvířata těší. Tento aspekt lze využít k výchovnému záměru (Loučka, 2007d).

2.4.4 Socializace

Během farmingoterapie dochází nejen k vyvolání emocí, ale také mohou vznikat sociální vazby a nová přátelství.

Jak uvádí Helus (2007, str.71), socializaci lze definovat „... jako proces utváření a vývoje člověka působením sociálních vlivů a jeho vlastních aktivit, kterými na tyto sociální vlivy odpovídá: vyrovnává se s nimi, podléhá jim, či je tvořivě zvládá“.

Při socializaci dochází k integraci člověka do interpersonálních vztahů. A to především v oblasti těch, ve kterých se člověku dostane pochopení, prostor pro rozvíjení se, možnost pracovního uplatnění jako na obr. 2.3. a žít smysluplně. Socializace probíhá i zapojováním člověka do společných cílů a zájmů s dalšími lidmi, při kterých dochází k vytváření společného produktu, společenství. Člověk nachází uplatnění a realizuje se. Socializace je zároveň integrací do společnosti a kultury sdílející určité normy, hodnoty a zvyklosti (Helus, 2007).

Obr. 2.3. – Zaměstnanci pracující ve skupině

3 MENTÁLNÍ POSTIŽENÍ

Jak uvádí Valenta (2012, str. 30): „*Mentální postižení je širší a zastřešující pojem zahrnující kromě mentální retardace i takové hraniční pásmo kognitivně-sociální disability, které znevýhodňuje klienta především při vzdělávání na běžném typu škol a indikuje vyrovnávací či podpůrné opatření edukativního (popř. psychosociálního) charakteru.*“

Příčiny vzniku mentálního postižení jsou děleny do různých kategorií. Na základě rozdělení podle faktorů vzniku se jedná o faktory endogenní, tedy vnitřní, a exogenní, tedy vnější. Odborná literatura také zmiňuje postižení získané či vrozené. To je rozlišeno podle časového hlediska vzniku do tří skupin faktorů. Jsou jimi faktory prenatální (působí na plod před porodem), dále faktory perinatální (působení probíhá během porodu a krátce po něm) a faktory postnatální (působí během života) (Valenta, 2012).

Specifickou u osob s mentálním postižením je nižší kvalita zpracování informací a také omezený rozsah příjmu informací. Dochází tak k jevu, že vnímání problémové situace je zkreslené a zvolené řešení je neadekvátní. Stává se to především u osob se závažnější formou mentálního postižení. Celkově u osob s mentálním postižením je charakteristická krátkodobá a případně i nízká motivace k řešení problémů, problémových situací, současně může obtížně probíhat adaptace na běžné podmínky v životě. Schopnost rozlišit důležitost situace a analyzovat ji je snižená, kvůli sníženým rozumovým schopnostem preferují lidé s mentálním postižením při poznávání své vlastní emoce (Procházka, 2010).

3.1 MENTÁLNÍ RETARDACE

Nyní vzhledem k cílové skupině bude popsána podrobně diagnóza mentální retardace, která je jednou z několika druhů mentálního postižení. Tento typ mentálního postižení mají někteří zaměstnanci Apolenky. S těmito zaměstnanci byl uskutečněn rozhovor, který zachycuje působení farmingterapie na život osob s mentálním postižením.

Mentální retardace je vymezována velkým počtem definic, u kterých je základním jádrem zaměření na „...celkové snížení intelektových schopností jedince a jeho schopnosti adaptace na sociální prostředí“ jak se lze dočíst v Valenta (2012, str. 31).

Mentální retardaci je tedy možné definovat jako vývojovou poruchu v oblasti rozumových schopností. Mentální retardace se projevuje sníženou úrovní schopností nejen kognitivních, ale také sociálních, řečových a pohybových (Valenta, 2012).

Klasifikace mentální retardace je stanovena na základě 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí, jež byla zpracována Světovou zdravotnickou organizací. Zpracování

proběhlo v Ženevě a roku 1992 byla klasifikace uvedena v platnost. Tato klasifikace člení mentální retardaci do 6 základních kategorií: lehká mentální retardace, středně těžká mentální retardace, těžká mentální retardace, hluboká retardace, jiná retardace, nespecifikovaná mentální retardace (Švarcová, 2000).

Světová zdravotnická organizace například definuje mentální postižení jako: „*Stav zastaveného nebo neúplného duševního vývoje, který je charakterizován zvláště porušením dovedností, projevujícím se během vývojového období, postihujícím všechny složky inteligence, to je poznávací, řečové, motorické a sociální schopnosti. Postižení se může vyskytnout bez nebo současně s jinými somatickými nebo duševními poruchami*“ (Šance dětem, 2016).

Mentální retardace je vrozená a trvalá. Vývoj jedince už od počátku života neprobíhá standardně. Byť je mentální retardace trvalá, záleží na její etiologii a také stimulaci, která může přivodit zlepšení. Největší možná horní hranice rozvoje člověka s mentální retardací souvisí s působením prostředí (výchovné a terapeutické vlivy, výuka) a zároveň je dána i příčinou a závažností defektu (Vágnerová, 2008).

3.2 DĚLENÍ MENTÁLNÍ RETARDACE

V této kapitole je popsáno dělení mentální retardace, které se rozlišuje podle inteligenčního kvocientu neboli IQ. Podle získané hodnoty IQ je mentální retardace dělena do 6 kategorií.

3.2.1 Lehká mentální retardace (IQ 50-69)

Jedinci s lehkou mentální retardací ve většině případů zvládají používat řeč, udržet konverzaci a v případě potřeby dokáží absolvovat i klinické interview. Osvojení mluvy však bývá opožděné. Většina jedinců s lehkou mentální retardací dokáže ovládnout základní návyky pro každodenní nezávislost. Osobní péči jako je schopnost se najíst, obléknout se a udržování hygienických návyků zvládají dobře. Největší potíže jsou v oblasti teoretické práce ve škole. Velmi často jsou to problémy se čtením a psaním. Proto je možné většinu jedinců, kteří dosahují horní hranice mentální retardace zaměstnat na posty, které vyžadují praktické než teoretické schopnosti. Je tedy možné je zaměstnat u nekvalifikované práce nebo jen málo kvalifikované manuální práce (Švarcová, 2000).

3.2.2 Středně těžká mentální retardace (IQ 35-49)

U této kategorie je výrazně opožděn rozvoj chápání a užití mluvy. Je také opožděna a značně omezena soběstačnost a manuální zručnost. Naučit se čtení, psaní a počítání je možné pouze díky speciálním vzdělávacím programům. V dospělosti jsou jedinci této skupiny schopni vykonávat pouze nenáročnou a jednoduchou manuální práci v případě, že úkoly mají svůj pevný plán a je při vykonávání přítomen odborný dozor. Jen málokdy je možné, aby v dospělosti vedli samostatný život. Fyzicky nemají problém vykonávat aktivity a je viditelné, že vývoj schopnosti komunikovat a navázat kontakt probíhá skrze jednoduché sociální aktivity (Švarcová, 2000).

3.2.3 Těžká mentální retardace (IQ 20-34)

V této kategorii většina jedinců disponuje značným stupněm poruchy motoriky, k němuž mohou být přidruženy jiné vady, které prokazují poškození či defektní vývoj ústředního nervového systému. Výchova vzdělávání těchto jedinců neskýtá příliš velký výběr možností, avšak na základě zkušeností je prokázáno, že zaměřená systematická a kvalifikovaná rehabilitační výchova a vzdělávací péče může významně přispívat k rozvíjení ke zlepšení jejich života. Je možné dosáhnout zlepšení v oblasti komunikace, rozumových schopností, rozvoji motoriky a celkové samostatnosti (Švarcová, 2000).

3.2.4 Hluboká mentální retardace (IQ nižší než 20)

Jedinci postižení tímto typem mentální retardace jsou velmi těžce omezeni v chápání a porozumění požadavkům, jež jsou jim uloženy, nejsou schopni jim vyhovět. Tito jedinci bývají i imobilní nebo značně omezeni v pohybu. Jsou schopni pouze neverbální komunikace. Schopnost o sebe pečovat a zvládat základní potřeby je téměř nulová. Výchova a vzdělávání těchto jedinců je velice omezené, IQ nelze určit přesně. Užívání řeči a chápání má úzký rozsah v podobě reagování na zcela jednoduché požadavky. Při dohledu a pod vedením je možné, aby se jedinec nepatrným podílem angažoval při praktických sebeobslužných úkonech (Švarcová, 2000).

3.2.5 Jiná mentální retardace

Tato kategorie je užívána pouze v případech, kdy není možné s jistotou stanovit stupeň mentální retardace na základě běžných metod kvůli přidruženým poškozením (například poškození somatické a sensorické) (Švarcová, 2000).

3.2.6 Nespecifikovaná mentální retardace

Mentální retardace byla prokázána, avšak není dostatek informací, na jejichž základě by bylo možné zařadit jedince do výše uvedených kategorií (Švarcová, 2000).

3.3 PSYCHOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA MENTÁLNÍ RETARDACE

Poznávací schopnosti u lidí s mentálním postižením se vyznačují typickým znakem, kterým je preferování stereotypu a omezená potřeba zvědavosti. Jsou odkázáni na zprostředkované informace, orientace v běžných situacích je pro ně náročnější, hůře rozlišují významné a nevýznamné znaky daných situací a tím se jim svět jeví méně srozumitelnějším a potažmo nebezpečným (Vágnerová, 2008).

3.3.1 Myšlení osob s mentálním postižením

Myšlení u lidí s lehkou mentální retardací může dosáhnout zpracování operací, které jsou konkrétní a logické. Je velmi důležité, jak se situace jedinci s mentální retardací jeví, není totiž schopen se odpoutat od svého subjektivního pohledu, vlastních pocitů a potřeb, které zkreslují vnímání dané situace. Neschopnost odprosit se od subjektivity se projevuje sníženou kritičností a zvýšenou sugestibilitou. Myšlení a uvažování dospělých lidí s mentálním postižením je ovlivněno dlouhodobým učením. Jsou tedy schopni se mechanicky naučit pravidla, ale nedokáží je aplikovat, neboť situace nebývá vždy stejná jako ta, na kterou jsou vhodná naučená pravidla. Myšlení lidí s mentálním postižením se totiž projevuje značným stereotypem a nepružností, ulpíváním na jednom stylu řešení. Preferování jednoho způsobu řešení je obranou před nesrozumitelností jak situace, tak prostředí. Pokud vyvstane problém, tak očekávají, že jej vyřeší někdo jiný a jestli problém není vyřešen, mohou na problém reagovat buď rezignací nebo agresí, kterou lze chápat jako projev zoufalství a obrany (Vágnerová, 2008).

3.3.2 Řeč osob s mentálním postižením

V projevu jsou znatelné těžkosti jak obsahové, tak formální. Tyto těžkosti se projevují v podobě nepřesné výslovnosti (kvůli nedostatečné motorické koordinaci mluvidel nebo horší diferenciaci sluchu, jež poskytuje nekvalitní zpětnou vazbu). Dalším projevem je omezená slovní zásoba, mohou nastat potíže s porozuměním běžného sdělení a pochopením celkového kontextu. Nejsou schopni chápat ironii, metaforu nebo žert. Nejvhodnější formou sdělení

informace člověku s mentálním postižením je jednoduchá a konkrétně formulovaná věta. Typickým znakem řečového projevu lidí s mentálním postižením je preferování krátkých jednoduchých vět, používání stereotypních slov či slovních spojení a agramatismy (Vágnerová, 2008).

3.3.3 Schopnost učit se u osob s mentálním postižením

U lidí s mentálním postižením je schopnost učit se v různé míře omezena. Na vině není pouze špatné porozumění situaci, ale i problém s koncentrací pozornosti a paměti. U těchto lidí převažuje spíše učení mechanické. Získané informace a dovednosti si rigidně zafixují a používají je stejným způsobem. Pozměnit naučené dovednosti a návyky kvůli nové situaci jim činí problémy, podle závažnosti postižení jim může trvat dlouho, než se něčemu naučí. Snížená efektivita učení tedy může být příčinou zastavení rozvoje jedince. Zároveň může dojít k rezignaci v rozvoji jedince kvůli pohodlnosti, neboť naučit se něčemu novému není pro něj příliš atraktivní. Motivací, která přiměje člověka s mentálním postižením k aktivitě, učení se něčemu novému, jsou hmotné odměny (oblíbené jídlo, sladkost) nebo to, že učení probíhá s podporou jiného člověka, kterého zná a má vůči němu pozitivní vztah. Učení, pokud je motivací přítomnost jiného člověka, je motivováno emočně než kognitivně, proto jim příliš nesejde na tom, co se učí, protože to dělají za účelem uznání a pochvaly (Vágnerová, 2008).

3.3.4 Emoční prožívání osob s mentálním postižením

Emoční způsob reagování je u každého jedince různý, ovlivňuje jej i etiologie mentálního postižení. Emoční prožívání se projevuje nápadnostmi, jako je rychlý nástup mrzuté nálady, vyšší pohotovost k afektivnímu jednání a reakci a celkovou zvýšenou dráždivostí. Hlavním mechanismem autoregulace je emoční prožívání. Nedostatečné racionální rozhodování omezuje rozvíjení autoregulace, jedinec volí řešení dle svých emocí a to takové, které se mu jeví jako nejrychlejší a nejpohodlnější. Neschopnost regulovat své emoční prožívání způsobuje méně vhodné a přiměřené reakce (Vágnerová, 2008).

3.3.5 Základní psychické potřeby osob s mentálním postižením

Stejně jako všichni lidé i člověk s mentálním postižením má základní psychické potřeby. Kvůli omezeným rozumovým schopnostem a učení jsou tyto potřeby různým způsobem modifikovány. Čím je úroveň mentálního postižení hlubší, tím více je člověk

s mentálním postižením odkázán na uspokojení svých psychických potřeb pomocí druhých. Na druhou stranu ale lidé s mentálním postižením uspokojí své potřeby bez odkladu. Způsob, kterým naplnění potřeby uskuteční, je odrazem jejich aktuálního psychického a somatického stavu a zároveň mentální úrovně (Vágnerová, 2008).

Uspokojení potřeby stimulace vyžaduje přísun podnětů v takové míře, která jedince nepřehltí. Formulace podnětů musí být jednoznačná, neboť lidé s mentálním postižením preferují jednoduché a stereotypní stimuly. Pokud by podněty byly nesrozumitelné a obsáhlé, dojde k obranné reakci v podobě vzteku a snahy uniknout. Další potřebou je učení, ta je u lidí s mentálním postižením vyjádřena jejich tendencí porozumění svému okolí. Proto by poskytnuté informace měly mít jednoduchý řád a pravidla, nesmí jich být mnoho a je nutné je stále opakovat. Vlivným faktorem potřeby učení je zprostředkovanost informací od druhých. Velmi silnou potřebou lidí s mentálním postižením je citová jistota a potřeba bezpečí. Citovou jistotu zajišťují vztahy s blízkými lidmi a známé stabilní prostředí. Citová fixace na rodinu se nemění, jelikož pubertální proměna citových vazeb nenastane. Jedinec nemá potřebu se emancipovat, neboť je pro něj fixace v různých směrech vyhovující. Potřeba seberealizace člověka s mentálním postižením je uspokojena uznáním, pochvalou a pozitivní odezvou od okolí, protože kvůli absenci hypotetického uvažování neplánují svou budoucí seberealizaci. A potřeba životní perspektivy je závislá na schopnosti chápat základní pojetí času diferenciací minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Lidé se závažnější formou mentálního postižení význam nechápou, a tudíž je ani nezajímá, žijí především přítomností (Vágnerová, 2008).

3.3.6 Osobnost člověka s mentálním postižením

Významnou složkou osobnosti je sebepojetí, to je u lidí s mentálním postižením ovlivněno jejich omezenou schopností pochopit, jakými reálnými kompetencemi disponují. Důsledkem je neobjektivní sebehodnocení, často nekritické a ovlivněné emocionálně. Jelikož je soudnost lidí s mentálním postižením omezená, jsou závislí na názorech jiných lidí, přijímají je bez kritiky a jednoznačně. Avšak nekritičnost a zvýšená sugestibilita zapříčiní, že jsou lehce ovlivnitelní (Vágnerová, 2008).

Základem pozitivního sebehodnocení je pozitivní motivace. Ovšem, té lze hůře dosáhnout nejen kvůli horším předpokladům pro vykonání úkolu či činnosti, ale také kvůli porovnání výkonu s ostatními, neboť výkon člověka s mentálním postižením může být stabilně horší než výkon druhých. A právě toto riziko je jedno z několika dalších, které se pojí

s integrací. Cyklická situace způsobí, že jedinec s mentálním postižením vnímá své odlišnosti a tyto odlišnosti vnímá negativně (Vágnerová, 2008).

Naopak zkreslené sebehodnocení poukazuje na nedostatečný rozvoj rozumových schopností. Pokud je sebehodnocení natolik zkreslené, že zcela neodpovídá skutečnosti, může dojít k projevům chování, jež jsou sociálně rušivé nebo i ohrožující (Vágnerová, 2008).

3.3.7 Sociální vztahy a komunikace lidí s mentálním postižením

Charakteristickým znakem je stereotyp v sociálních vztazích. Lidé s mentálním postižením preferují kontakt s lidmi, které znají. Upřednostňují kontakt se známými lidmi, kteří s nimi komunikují srozumitelným způsobem. Tito preferovaní lidé se zároveň chovají obvyklým způsobem, na který je člověk s mentálním postižením již zvyklý. Problémem v navazování sociálních vztahů je izolace, neboť člověk s mentálním postižením není pro své vrstevníky (ať už v dětství nebo v dospělosti) atraktivním adeptem na kamaráda. To je zároveň překážkou v získávání sociálních dovedností. Proto je vhodné uvažovat o integraci do prostředí, kde se jedinec s mentálním postižením setká s vrstevníky na stejné nebo podobné úrovni. Díky tomu získá symetrickou zkušenost sociálního postavení a dosáhne výkonu, jenž lze porovnávat s výkony a výsledky ostatních vrstevníků (Vágnerová, 2008).

4 EMOCE

Emoce jsou definovány jako komplexní jevy, pro které je charakteristickým rysem značná proměnlivost a velká citlivost. I bez konkrétních změn určitých okolností se emoce mohou proměňovat (Stuchlíková, 2007).

Každá emoce je doprovázena specifickou kvalitou prožívání, dochází k fyziologickým pochodům a charakteristickému vnějšímu projevu, který může mít podobu gestikulace, mimiky nebo postoje těla. (Cakirpaloglu, 2012).

Cílem farmingterapie je vyvolání pozitivních emocí. Avšak je možné, že farmingterapie může vyvolat i negativní emoce.

Emoce jsou děleny podle základního přízvuku:

- *Libé – kladné (láska)*
- *Nelibé – záporné (nenávisť, hněv)*

(Petrášová, 2012, str. 241 – 242)

Klasifikace emocí je rozlišena na 6 skupin:

1. *Primární emoce (vrozené)*
2. *Emoce vyvolané senzorickou stimulací*
3. *Emoce vztahující se k sebeoceňování (pýcha, stud)*
4. *Emoce vztahující se k ostatním lidem (láska, závist)*
5. *Hodnotící emoce (humor, krása, obdiv)*
6. *Nálady (děletrvající stavy jako např.: zasmušilost)*

(Nakonečný, 2012, str. 96)

4.1 EMOCIONALITA

Za trvalejší vlastnost osobnosti je emocionalita považována na základě toho, že určuje dynamiku prožívání emocí. To znamená míru citlivosti, hloubku prožívání emocí a čas doznívání. Emocionalita určuje zároveň stálost a přiměřenost emočních reakcí a častost. – parafrázováno (Nakonečný, 1997).

Emocionalita je dělena na několik faktorů, z nichž každý má dva póly např.:

- Veselost vs. skleslost: osoba se neustále strachuje, cítí se vyčerpaně, je smutná.
- Emoční nezralost vs. emoční zralost: osoba emočně nevyzrálá vyvolává dojem dítěte, bývá bojechtivá, domýšlivá, snaží si uzurpovat pozornost.

- Nervozita vs. klidná mysl: nervozita se projevuje těkavostí a napětím, naopak klidná mysl se projevuje uvolněností.
- Stabilita vs. cykloidita nálad: stabilita znamená vyrovnanost nálad, naopak cykloidita znamená rychlé změny nálad, rychlý přechod.
- Nesmělost vs. sebevědomost: nesmělost se projevuje rozpaky, osoba má zábrany mluvit na veřejnosti, zatímco sebevědomá osoba důvěřuje ve své schopnosti.

(Nakonečný, 1997)

4.2 MOTIVACE

Pro dosažení vytyčených cílů potřebuje člověk důvod. Záleží na každém individuálně, co ho vede k vynaložení potřebných úkonů a činností, aby dosáhl cíle. Pro dosažení cíle je tedy potřeba mít motivaci.

Motivace je označení pro proces spouštění aktivity, kterou je třeba vynaložit, aby bylo možné dosáhnout na stanovené objekty a cíle. Zároveň motivace označuje i proces zaměření a potřebné regulace vyvíjené aktivity, která směřuje člověka k objektu či cíli (Cakirpaloglu, 2012).

4.2.1 Motiv

Psychologie rozlišuje formy a druhy motivů. Základními formami motivů jsou potřeby (potřeba vyjadřuje elementární formu daného motivu, který vyjadřuje přítomnost nějakého nedostatku či deficitu), z těch se ostatní formy motivů vyvíjejí. Zatímco formy motivů jsou vyjádřeny termíny jako zájmy, potřeby, ideály, druhy motivů definují konkrétní obsah forem, kterého má být docíleno (bezpečí, pocit jistoty) (Nakonečný, 1997).

Jak uvádí Cakirpaloglu (2012, str. 180): „*Na druhé straně motiv znamená spouštěcí sílu, popuzující psychickou tendenci osobnosti k odpovídající aktivitě.*“

Motivy mohou být různé, jsou děleny do dvou základních druhů:

1. Biogenní (fyziologické): tyto motivy vyjadřují biologické potřeby, které organismus vyžaduje, je to tedy potřeba pohybu, relaxace, jídla.
2. Sociogenní a psychogenní: potřeby, které člověk jako sociální bytost vyjadřuje, příkladem je potřeba opory či podání výkonu, být kompetentní.

(Nakonečný, 1997)

5 APOLENKA Z. S.

Apolenka vznikla v roce 1996 bez pevně daných vizí. Své služby nabízela v bývalých prostorách hájenky. Zájem klientů rostl, koní přibývalo, stejně tak zaměstnanců. Ze sbírkového projektu „Pomozte dětem“ získala Apolenka 200 000 Kč. Během prvních pěti let se počet koní ztrojnásobil. Vedle rozrůstání řad zaměstnanců, klientů a zvířat, byla založena i chráněná dílna. Byli zde zaměstnáni lidé se zdravotním postižením, avšak v roce 2005 chráněná dílna byla převedena na jinou právní formu. Aktuálně Apolenka funguje v areálu bývalého zemědělského družstva, který je, byl a nadále i bude postupně zvelebován a uzpůsobován pro potřeby Apolenky. Na obr. 5.1. lze vidět název farmy Apolenka na čele hlavní budovy (Apolenka z. s., 2017).

Obr. 5.1. – Čelo hlavní budovy zap. spolku Apolenka

Apolenka je zapsaný spolek, je neziskovou organizací, která je financována formou žádostí o dotace ze státních zdrojů na sociální služby. Také je financována formou získaných sponzorských darů a příspěvků. Nabízenými činnostmi pokrývá Pardubický kraj. Posláním zapsaného spolku Apolenka je pomáhat osobám se zdravotním postižením či znevýhodněním při zvyšování úrovně kvality života, ale i při výchově, vzdělávání a začleňování do běžné společnosti hlavně prostřednictvím interakce se zvířaty v areálu farmy. Hlavním cílem je ochrana práv, zájmů a potřeb dětí se zdravotním postižením, dále pak mládeže i dospělých. Další součástí hlavního cíle je napomáhání v integraci osob se zdravotním postižením mezi zdravé vrstevníky, také celkový rozvoj osobnosti u lidí se zdravotním postižením díky realizaci specializovaných odborných projektů (vlastní zooterapie a hipoterapie). Hlavními klienty organizace jsou OZP, tedy osoby se zdravotním postižením. Primární činností je poskytování sociálních služeb, vedlejší činností je poskytování environmentální výchovy pro děti, dále provozování jezdecké školy a pořádání různých zajímavých akcí pro veřejnost (Apolenka z. s., 2017).

6 PRAKTICKÁ ČÁST

6.1 METODY VÝZKUMU

Vzhledem k tématu práce jsem zvolila metody kvalitativního výzkumu, a sice, rozhovor, pozorování a studium kazuistik.

6.2 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Kvalitativní výzkum probíhá po delší časový úsek pomocí intenzivního kontaktu se situací, fenoménem, skupinou či jedincem. Součástí kvalitativního výzkumu je analýza získaných dat (audiozáznamy, úřední dokumenty, přepis poznámek z terénu atd.). Během sběru dat a jejich analyzování dochází k postupnému konstruování obrazu, výzkumník se snaží chápat aktuální děj, čímž vytváří detailní popis zaznamenaných dat a toho, co pozoroval (Hendl, 2005).

Kvalitativní výzkum má přednosti i slabosti. Předností kvalitativního výzkumu je získání podrobných dat zkoumaného jedince, skupiny, události či fenoménu. Ke zkoumání těchto uvedených subjektů dochází v přirozeném prostředí. Díky kvalitativnímu výzkumu je možné sledovat procesy a navrhnout teorie. Pomocí metod kvalitativního výzkumu lze hledat souvislosti (například lokální), a také lze jeho prostřednictvím zaznamenávat nová data (Hendl, 2005).

Nevýhodou, a tedy i slabinou kvalitativního výzkumu, je časová náročnost sběru dat a jejich analýza. Získané informace a výsledky mohou být ovlivněny samotným výzkumníkem na základě jeho osobních preferencí. Získané výsledky nemusí být vždy možné zobecnit na jiné prostředí a jinou populaci. Také je těžké testovat teorie a hypotézy, rovněž je tomu u provádění kvantitativní predikce (Hendl, 2005).

6.3 POZOROVÁNÍ

Během výzkumu jsem aplikovala skryté zúčastněné pozorování, neboť nenarušuje běžný pracovní výkon cílové skupiny. Vystupovala jsem jako úplný pozorovatel. Po zahájení rozhovorů, kdy má anonymita mezi zaměstnanci s mentálním postižením zanikla, jsem zvolila metodu otevřeného zúčastněného pozorování a stala se pozorovatelem-účastníkem.

6.3.1 Skryté zúčastněné pozorování

Účastníci pozorování nejsou informováni o průběhu pozorování a zaznamenávání informací. Díky tomu je možné, aby se pozorovatel bez pozornosti účastníků mezi nimi pohyboval a získával údaje. Účastníci výzkumu tedy nejsou ovlivněni informací, že jsou pozorováni v rámci určité studie. Výhodou skrytého zúčastněného pozorování je skutečnost, že zaznamenávaný děj a situace probíhají přirozeně. Naopak nevýhodou této metody je porušení nejednoho etického pravidla. Tento problém je nutné ošetřit dodatečným informováním a zpětným vysvětlením, za jakým účelem výzkum probíhal a získání souhlasu k účasti v něm (Miovský, 2006).

6.3.2 Úplný pozorovatel

Úplný pozorovatel neovlivňuje vystupování a chování sledovaného jedince či skupiny. Další výhodou je skutečnost, že na základě pozorovaných činností je možné ověřit a potvrdit výsledky získané pomocí rozhovoru. Tento typ pozorování lze ovšem použít pouze na veřejných místech a v uzavřených skupinách, komunitách jej nelze provádět. Významným problémem je velké množství okolních jevů a není možné, aby pozorovatel zvládnul zaznamenat všechny procesy. Důvodem často bývá, že se odehrává najednou více zajímavých procesů (Hendl, 2005).

Pozorovatel, který je zároveň výzkumníkem, může využít určitý typ elektronického záznamu. Výhodou záznamu je možnost si jej několikrát přehrát, seznámit s nahraným materiálem další osoby, nebo mezi sebou záznamy porovnávat. Vedle výhod jsou samozřejmě i nevýhody, jež mají podobu případné těžké identifikace promluv jak dotazovaného, tak tazatele. A také je potřeba umět ovládat záznamové zařízení (Hendl, 2005).

Pozorování se zahajuje popisným pozorováním. Podrobně se popisuje prostředí, lidé a události. Tyto tři složky zaujímají tvar vypravování, vycházejí z toho, co se za určitou dobu přihodilo. Dále se pokračuje fokusovaným pozorováním, jež se zaměřuje na relevantní problémy a procesy. Je vytvářen teoretický rámec, který je založen na konkrétních datech a informacích. Pomocí informací probíhá vysvětlení děje čtenářům. Pozorování se uzavírá selektivním pozorováním. Probíhá na konci výzkumu. Hledají se konkrétní příklady typů chování a procesů, jež byly zaznamenány v druhé fázi výzkumu (Hendl, 2005).

6.3.3 Otevřené zúčastněné pozorování

Stejně jako předchozí pozorování, i otevřené zúčastněné pozorování probíhá přímo v terénu, výzkumník je přímým účastníkem pozorovaných situací. Účastníci výzkumu souhlasí v podobě informovaného souhlasu. Díky tomu je výhodou tohoto typu pozorování jeho etická korektnost. A není tedy nutné se během pozorování skrývat či klamat účastníky, je možné s nimi navázat otevřený vztah a budovat vzájemnou důvěru. Účastníci mohou i z vlastní iniciativy vyvinout snahu informovat o podrobnostech a přesném popisu situace či místa, kde pozorování probíhá. Zároveň tato forma pozorování skýtá nevýhodu, že se účastníci pozorování nemusejí chovat přirozeně, a to může ovlivňovat průběh pozorované události (Miovský, 2006).

6.3.4 Pozorovatel jako účastník

Pozorovatel provádí pozorování, může se volně pohybovat a je součástí průběhu děje a situací. Pozorovatel se zapojuje do průběhu děje ve skupině či instituci, míra zapojení závisí na pozorovateli. Účastníci pozorování jsou si vědomi jeho přítomnosti a totožnosti, souhlas se zpracováním dat z pozorování udělují informovaným souhlasem. Pozorovatel může být zároveň tazatelem a díky tomu získá další údaje (Miovský, 2006).

6.3.5 Popisné, fokusované a selektivní pozorování

Popisným pozorování se výzkumník snaží vytvořit podrobný portrét pozorovaného prostředí, lidí a událostí. Tento typ je prezentován v podobě vypravování či narativní zprávy. Fokusované pozorování je zaměřeno na konkrétní problémy a procesy, z nich vznikají první koncepty, a na základě kterých lze konstruovat teoretické rámce a porozumět tak tomu, co se v terénu odehrává. Výzkumník začíná rozlišovat důležitost dat na více nebo méně důležité. K selektivnímu pozorování dochází na konci výzkumu. Jsou vyhledávány další příklady pro již zjištěné procesy či typy chování v druhé fázi pozorování. Probíhá verifikace stanovených hypotéz (Hendl, 2005).

6.4 POZOROVÁNÍ NA FARMĚ

Pozorování probíhalo v časovém rozmezí 2. 1. - 28. 2. 2017 v areálu farmy Apolenky adresou Na Okrajích 156, Spojil 530 02. Během tohoto období i mimo něj byly pořízeny fotografie areálu a zaměstnanců.

6.4.1 Popisné pozorování areálu farmy Apolenka

Farma Apolenka se nachází ve vesnici Spojil, která je blízko Pardubic, za sídlištěm Dubina. Areál farmy je velice rozsáhlý. Začíná vjezdovou bránou pro auta, ihned za branou je možné na pravé straně parkovat. Na levé straně se nachází cesta, po které lze celý areál obejít zadní trasou. Po této cestě je možné uvidět voliéry s okrasným ptactvem a morčaty. Zároveň cestu částečně lemují bylinkové vysuté záhonky, ty jsou zakončené okrasnou skalkou pod břízami. To vše se nachází pod okny stájí. Poté se cesta stáčí doprava a po levé straně jsou pastviny a výběhy pro koně, více vzadu je pak možné vidět výběh oslů. Na levé straně se po stočení cesty vpravo lze dívat do stájí, výběhu pro kozy, lamy, krávy a velblouda a dále po trase jsou k vidění další voliéry s okrasným ptactvem. Na této straně se nachází další výběh zvířat (lam, koz, koní) a velkou poslední plochou zde je otevřené cvičiště pro trénování jízdy na koni. Z této trasy je možné jít na hlavní cestu farmy.

Obr. 6.1. – Hlavní cesta vedoucí farmou Apolenka

Nejvíce užívanou trasou v areálu je rovná cesta od brány, která je zobrazena na obr. 6.1. Tato trasa je na levé straně lemována vysokou budovou, ve které se nachází místnosti, dále je výška budovy nižší. Zde se nachází vchod do stájí, vchody do kanceláří a výroby mlékárenských výrobků, mezi těmito vchody se nachází lavička pro zaměstnance farmy, a budovu ukončuje opět vysoká budova, kde se skladuje sláma. Za touto budovou se nachází pergola, výběr koz, lam, krav a velblouda, které je možné krmit. Je zde i voliéra s nosály a také samostatná voliéra opět s okrasným ptactvem. Voliéry jsou zabudovány na stěnu velké skladovací haly. Po většinu roku za těmito voliérami je v provozu stánek s občerstvením a mlékárenskými produkty (nyní je prodej přesunut do kanceláře). Dále je na této rovné trase výběh zvířat (lamy, koně, kozy), vedle kterého se nachází otevřená plocha na

cvičení jízdy na koni. Konec areálu na levé straně uzavírá pastvina pro koně. Nutno podotknout, že za touto plochou je taktéž pastvina, kde se někdy pořádají hobby závody. Jsou zde umístěny různé překážky.

Na pravé straně rovné trasy areálem farmy se nachází kompostovací úložiště vyfocené na obr. 6.2., do kterého je vyvážena sláma ze stájí. Za úložištěm je již zmíněné parkoviště, a zároveň je zde i krytá hala na cvičení jízdy na koni a hipoterapii. Dále po trase je jezírko s okrasnými rybkami. Od jezírka je pozvolný přístup na velké dětské hřiště. V pozadí hřiště je ohrada s ovceci a nově výběh pro kachny. Dětské hřiště je vyšlapanou cestou odděleno od „jedlého lesa“. Za lesem se nachází již zmíněná hřiště s překážkami.

Obr. 6.2. – Kompostovací úložiště

Stáje – v chodbě budovy, která vede do stájí, je na levé straně místnost s krmnými směsi a na pravé straně se nachází sedlárna. Kolem ní lze vejít do výroby mlékárenských výrobků. Po minutě těchto místností začínají stáje. Na levé straně je několik kotců s králíky. Stáje jsou členěny do písmena H, takže je mezi nimi snadný pohyb.

6.4.2 Fokusované pozorování na farmě

Zaměstnanci s mentálním postižením vykonávají svou práci svědomitě a bez odkládání. Postup je vždy u všech činností stejný, stejně tak u čištění stájí. Nejdříve je stáj nebo ubikace zvířete vykydána, vyčištěna, poté zaměstnanec podestele dostatečným množstvím stáj slámou, a nakonec zvíře dostane krmení, což je seno, krmná směs (obiloviny) a tvrdý chleba.

Vykydaná sláma s trusem končí v kompostovacím úložišti, které se nachází hned u vjezdu na farmu. Jedna stáj zpravidla zabere na vyvození několik koleček, záleží na zdatnosti

zaměstnanec a velikosti kolečka. V místě, kde je vykydaná sláma z přechozích dnů slehlá a rozložená, si zaměstnanci přistaví dřevěnou rampu, aby bylo možné plné kolečko vyklopit do úložiště, kterému se pracovně říká „hnůj“. Seno je dávkováno úměrně velikosti koně, voda je dolévána téměř po okraj nádoby, pracovně je nádoba nazývána „miska“. Krmné směsi jsou vysypány do „žlabu“, který je v každé stáji. Krmné směsi jsou již předem připravené v kbelících ve speciální oddělené místnosti, kde se nachází krmné zásoby. Kbelíky jsou podobné velikosti, krmná dávka dosahuje do jedné třetiny až poloviny, na povrchu směsi je pár kusů tvrdého chleba. Speciální místnost se nachází hned vedle stáji, pracovně je nazývána „krmivárna“ nebo „ovsárna“, která je uvedena na obr. 6.3.

Obr. 6.3. – Speciální místnost se slámou a krmivem

V této místnosti je zároveň uskladněna sláma na podestýlání. Dále je sláma uskladněna ještě v jednom prostoru, kam se ovšem pro slámu na podestýlání nechodí, teprve až po vyčerpání slámy ze speciální místnosti s krmnými směsi je tato sláma přeskládněna sem a slouží k podestýlání. Zároveň je zde naskladňováno i seno.

Zaměstnanec má na farmě svou skříňku, ve které má pracovní oblečení a osobní věci. Skříňky se nacházejí v chodbě naproti toaletě, jež náleží k odpočinkové místnosti s kuchyňkou. Odpočinková místnost slouží k účelům, které potřebuje zaměstnanec vykonat během přestávky (např.: uvařit si čaj, sníst svačinu, odpočinout si, pohovořit s ostatními zaměstnanci apod.).

Zaměstnanec se plně věnuje zadané práci, a to i v situaci, kdy pracuje ve více lidech. Při shrabávání listí je přímo nutné pracovat v týmu. Funkce si zaměstnanci individuálně dle domluvy rozdělí, případně se v nich střídají. Zatímco jedni shrabávají listí, druzí jim sekundují popojížděním kolečkem a odvážením shrabaných listů na vytyčené místo. Čištění

výběhů jako např. toho s koňmi na obr. 6.4., může taktéž probíhat v týmu, ale i samostatně v režii jednoho zaměstnance. Pokud dojde k nahánění krav či koní, zaměstnanci vědí, jak se zachovat. Je nutné ustoupit stranou, na úplné okraje cest či prostranství, kudy jsou zvířata hnána, a tuto informaci nahlas říct, aby upozornili i další spolupracovníky. Zábavou při čekání, než zvířata proběhnou kolem zaměstnanců, je komentování jako při dostizích. Zaměstnanci jsou vždy pozitivně naladěni, usměvaví, veselí a vždy spontánní. Není problém se k nim připojit, prohodit pár slov, zeptat se nebo je při práci jen pozorovat.

Obr. 6.4. – Výběh s koňmi

Pracovní den na farmě probíhá uceleně, dle zavedených pravidel a vždy od 7:00 hodin. V tuto hodinu tu nejsou všichni zaměstnanci, pouze někteří. Pro jiné zaměstnance začíná pracovní den o hodinu nebo dvě déle. Dopolední přestávka je vždy od 10:30 hodin do 11:00 hodin, bez ohledu na příchod zaměstnance. Pracovní den končí ve 13:00 hodin a déle, opět podle domluvy a individuálního pracovního plánu každého zaměstnance.

Apolenka nabízí i environmentální programy, pro mateřské a základní školy. Během programu, kdy skupina dětí prochází za doprovodu osoby z vedení farmou, zaměstnanci pokračují ve své práci a přítomnost skupiny je neovlivní.

6.4.3 Selektivní pozorování na farmě

Příchod na farmu zaměstnanec ohlásí sociální pracovníci nebo komukoliv z vedení farmy (a případně nahlásí i dřívější odchod z farmy z důvodu lékaře či jiného důvodu). Poté jde ke své skřínce, kde se převleče a připraví na práci, která ho ten den čeká. Během těchto úkonů zdraví své přátele. Po přípravě jde zaměstnanec vykonávat úkoly. Pokud ten den čekají zaměstnanci ještě jiné než klasické úkoly, informuje ho o tom sociální pracovníci.

Vykonání zadaných prací nemá pevně dané časové dotace, zaměstnanec zadanou činnost vykonává tempem, které si sám určuje, záleží na jeho zdatnosti. Zametání, shrabávání listí, sekání trávy, kydání a celkově všechny činnosti si zaměstnanci s mentálním postižením dle svého uvážení časově rozvrhují sami v souladu se svou zdatností.

Čištění stáje dle získané informace od zaměstnance s mentálním postižením trvá okolo 10 minut, počet vyvezených koleček se znečištěnou slámou se pohybuje kolem 3 až 4 vývozů do úložiště. Stejným počtem koleček čisté slámy je potřeba podestlat stáj. Tato informace je pravdivá, jen nutno dodat, že čištění stájí probíhá ve dvojici. Doba čištění stáje se skutečně v průměru pohybuje kolem 10 minut, většinou je ze stáje vyvezeno plné kolečko čtyřikrát, naopak zpět do stáje navezeno z pravidla kolečko vrchovaté čisté slámy třikrát, jen málokdy čtyřikrát. Úklid stáje je zakončen nastláním senem, nasypáním krmné směsi a doplněním vody. Zaměstnanci zadané činnosti vykonávají svědomitě, jejich pozornost je upřena pouze na aktuální činnost. Při práci mezi sebou zaměstnanci komunikují, dokonce i vtipkují. Zaměstnanci na zvířata mluví, někdy je pohladí, téměř vždy kontakt se zvířetem u konkrétního zaměstnance s mentálním postižením vyvolá úsměv na tváři.

Při přestávce zaměstnanci svačí, zpravidla si uvaří k jídlu čaj nebo kávu nebo pijí vlastní nápoj přinesený z domova. Pro svačinu si jdou buď do své pracovní skříňky nebo si ji vezmou z lednice. Sedí na pohovce nebo u stolu, po svačině po sobě každý uklidí, stůl je opět čistý. Pokud někdo potřebuje ke svačině talíř, po svačině jej umyje, hrnky jsou umyty až na konci pracovního dne. Aktuálně vydávají svačiny i sociální pracovnice, neboť je do Apolenky dodáváno jídlo a pití z potravinové banky. Je možné, aby zaměstnanec s mentálním postižením požádal i mimo přestávku sociální pracovníci o výdej pití (tetrapakové krabičky o obsahu 250 ml, lahve o obsahu 330 ml a další) a to si i v klidu vypít buď v odpočinkové místnosti nebo na lavičce u stolu vedle kanceláře sociální pracovnice.

Obr. 6.5. – Kanceláře farmy Apolenka

Na obr. 6.5. jsou zobrazeny kanceláře farmy Apolenka, zleva prodej mlékárenských výrobků, uprostřed jsou dveře do kanceláře sociální pracovnice a vpravo je vchod do odpočinkové místnosti.

Po přestávce se zaměstnanci vrací k práci, která zůstala rozdělaná, nebo pokračují novým úkolem (např. zaměstnanec před svačinou dokončí sekání trávy určitého úseku pozemku a po svačině pokračuje čištěním venkovních výběhů zvířat). Koncentrovanost během plnění prací se nemění, pracovní tempo po svačině je uvolněnější, nikoli ale pomalé.

Na konci pracovní doby se zaměstnanec opět převlékne a připraví na odchod, někdy ještě chvíli setrvá v odpočinkové místnosti nebo se jde mazlit se zvířaty, dát jim pamlsky v podobě ovoce či zeleniny. Při odchodu se loučí s přáteli, svůj odchod hlásí sociální pracovnici nebo někomu z vedení farmy.

6.5 ROZHOVOR

Rozhovor je další technikou kvalitativního výzkumu, kterou jsem zvolila. Konkrétně jsem zvolila strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami. Rozhovory se zaměstnanci s mentálním postižením byly pořízeny v období 1.2. – 21.2. 2017 a 1. 10. - 21. 10. 2017. Během období 1. 2. – 21. 2. 2017 byl pořízen i rozhovor se sociální pracovnicí.

Kvalitativní rozhovor je náročný, vyžaduje citlivý přístup k respondentovi, porozumění, koncentraci na průběh rozhovoru a disciplinovanost. Formulace obsahu otázek a určení jejich pořadí je náročné, také je nutné zvážit, jak dlouho rozhovor může trvat. K vyjasnění délky rozhovoru dochází před, nebo až v průběhu rozhovoru, záleží na typu rozhovoru. Na začátku a konci rozhovoru je nutné věnovat zvláštní pozornost. Na začátku je nutné navázat kontakt, navodit dobrou atmosféru či prolomit případné bariéry a zajistit souhlas s rozhovorem. Na konci rozhovoru může ještě dojít k získání důležitých informací, proto je vhodné při loučení s respondentem nabídnout svůj kontakt, pokud by chtěl dodatečně tazateli sdělit nějakou informaci (Hendl, 2005).

6.5.1 Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami

Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami musí obsahovat pečlivě formulované otázky. Na základě pevně formulovaných otázek se snižuje pravděpodobnost, že zaznamenaná data se budou výrazně lišit. Elementárním účelem tohoto typu rozhovoru je minimalizovat vliv tazatele na průběh rozhovoru. Data z rozhovoru je tudíž snadnější analyzovat, protože jednotlivá témata (otázky) jsou při přepisování rozhovoru dobře

lokalizovatelná. Tento typ rozhovoru se užívá v případě, že jej nelze s respondentem znovu uskutečnit (Hendl, 2005).

Strukturovaný rozhovor stojí na rozhraní dotazníkové metody a interview. Díky pevně stanoveným otázkám, jež bývají zanesené v schématu, nejsou příliš možné změny nebo úprava. Vzhledem k pevně formulovaným otázkám je omezen prostor pro rozvíjení zajímavého tématu, který během rozhovoru může volně vzniknout. Je tedy možné obecně říci, že strukturované interview přináší spíše uniformní reakce a odpovědi, protože se účastníci rozhovoru musí přizpůsobit struktuře schématu otázek (Miovský, 2006).

Jelikož je schéma otázek příliš rozsáhlé a nevešlo by se do formátu bakalářské práce, je toto schéma umístěno v příloze na CD. Schéma otázek je rozděleno na část s otázkami pro zaměstnance s mentálním postižením a na část s otázkami pro sociálního pracovníka.

6.5.2 Metoda záměrného výběru

Záměrný výběr je nejrozšířenější metoda, která je v kvalitativním výzkumu aplikována. Tato metoda představuje postup cíleného vyhledávání účastníků podle určitých vlastností, jimiž disponují. Na podstatě tohoto kritéria jsou tedy vyhledáváni ti jedinci, kteří splňují dané kritérium a zároveň jsou ochotni se výzkumu zúčastnit (Miovský, 2006).

6.5.3 Audiozáznam

Zvukový záznam představuje pro výzkumníka řadu výhod. Záznam je autentický, zachycuje veškeré kvality verbálního projevu, sílu a intonaci hlasu, řečové vady, délku pomlky apod. Výzkumník může díky nahrávání poznamenávat doprovodné neverbální jevy či si dělat poznámky pro své potřeby. Z technického hlediska jsou moderní digitální diktafony skladné a jejich kvalita nahrávání nesrovnatelně lepší než u kazetových záznamových zařízení (kasetové diktafony). Ale i přes svou velikost je nutné diktafon umístit tak, aby zachycoval co nejlépe průběh rozhovoru a zároveň svým umístěním nepůsobil rušivě (Miovský, 2006).

Při rozhovorech byl použit digitální diktafon, respondenti s nahráváním rozhovoru v podobě audiozáznamu souhlasili. Při přepisu rozhovorů byly zachovány původní nespisovné odpovědi respondentů. Tyto audiozáznamy jsou uloženy v počítači výzkumníka pro případné nahlédnutí a jejich poslech.

6.5.4 Doslovná transkripce

Doslovná transkripce je časově náročná procedura, je to proces převodu mluveného projevu z uskutečněného rozhovoru nebo skupinové diskuze do jeho písemné podoby. Někdy může být text přenesen do spisovného jazyka, upravuje se stylisticky, dochází k úpravě chyb ve větné skladbě nebo je text očištěn od dialektu (Hendl, 2005).

6.5.5 Informovaný souhlas

Účast ve výzkumu je ryze dobrovolná, výzkum může být prováděn pouze tehdy, pokud osoba souhlasí s účastí ve výzkumu, kterou stvrdí informovaným souhlasem. Z uděleného informovaného souhlasu je nutné, aby účastník výzkumu věděl o výhodách i nevýhodách, které pro něj z výzkumu plynou.

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas týkající se bakalářské práce na téma: „*Farmingtonterapie jako součást zooterapie*“.

Žádám Vás o souhlas s poskytováním výzkumného materiálu pro výzkumný projekt ve formě audio nahrávky rozhovoru.

Vzhledem k citlivosti zkoumané problematiky je náležitá pozornost věnována etickým otázkám a zajištění bezpečí informantů. Důraz je kladen na:

- (1) Anonymitu informantů – v přepisech rozhovorů budou odstraněny (i potenciálně) identifikující údaje.
- (2) Mlčenlivost výzkumnice ve vztahu k osobním údajům o účastnících výzkumu (s tím, že s výzkumným materiálem budu pracovat výhradně já).
- (3) Po přepsání rozhovorů dojde k autorizaci textu – budete mít možnost vyjádřit se k uvedeným údajům a upravit je.
- (4) Jako informant/informantka máte právo kdykoli odstoupit od výzkumné aktivity.

Děkuji za pozornost věnovanou těmto informacím a žádám Vás tímto o poskytnutí souhlasu s Vaší účastí ve výzkumu.

Jana Semerádová Podpis: _____

Podle zákona 101/2000 sbírky o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů uděluji souhlas s účastí v uvedeném výzkumném projektu a s poskytnutím výzkumného materiálu.

VSpojilu..... dne _____ Podpis: _____

VSpojilu..... dne _____ Podpis: _____

VSpojilu..... dne _____ Podpis: _____

VSpojilu..... dne _____ Podpis: _____

VSpojilu..... dne _____ Podpis: _____

Obr. 6.6. – Upravený informovaný souhlas

Zároveň musí být ze souhlasu patrné, že účastník rozumí důsledkům a povaze výzkumu. Účastník výzkumu může kdykoliv odstoupit, je to jeho právo. Informovaný souhlas musí být zaznamenán v písemné formě (Miovský, 2006).

Existuje také možnost nezbytného omezení informovaného souhlasu. Pokud nelze získat data jinak než v utajení, musí výzkumník zvážit či nechat nezávisle posoudit, zda je použitý postup, jež vede k omezení informovaného souhlasu, ospravedlnitelný vyplývajícími hodnotami. Výzkumník je po ukončení výzkumu touto metodou povinen zajistit vysvětlení všem účastníkům a musí být připraven různé situace (účastník může nesouhlasit se zpracováním dat) (Miovský, 2006).

Všichni zaměstnanci Apolenky byli seznámeni s vlastnostmi a požadavky výzkumu. Po seznámení se všemi náležitostmi výzkumu oslovení zaměstnanci podepsali informovaný souhlas dobrovolně. Na obr. 6.6. lze vidět upravený informovaný souhlas z důvodu anonymity zaměstnanců. Prázdný informovaný souhlas lze najít v příloze na CD.

6.6 KAZUISTIKA

Kazuistika neboli případová studie, je zvolena z důvodu návaznosti na strukturované rozhovory, aby byl celkový obraz o klientech podrobnější.

Případová studie patří do kvalitativního výzkumu z důvodu, že shromažďuje velké množství informací a detailů o velmi malém výzkumném vzorku, de facto o jednotlivcích. Základem případové studie je zachycení složitosti konkrétního případu, jeho holistické podstaty. Případovou studii lze v přeneseném významu přirovnat k mikroskopu – její výsledná hodnota je přímo závislá na tom, jak je dobře zaostřená.

Předpokladem je, že díky důkladnému zkoumání určitého případu bude možné lépe porozumět i podobným případům. Na závěr studie je možné srovnávat ji s jinými případy, lze také provádět posouzení validity výsledků (Hendl, 2005).

Možnost studovat kazuistiky respondentů s mentálním postižením v časovém období uvedeném u pozorování nebylo bohužel možné, neboť se jedná o osobní a citlivé údaje a přístup k nim byl zpřísněn.

6.7 ROZHOVOR SE SOCIÁLNÍ PRACOVNICÍ:

Paní L. má zkušenosti se zaměstnáváním osob s mentálním postižením již 15 let, v zapsaném spolku Apolenka tato její zkušenost trvá již 6 let.

V Apolence je zaměstnáno okolo 30 lidí se zdravotním znevýhodněním, přibližně třetina těchto zaměstnanců je s mentálním postižením. Význam těchto zaměstnanců pro organizaci je takový, že by bez nich nefungovala. Dle slov paní L. *„...jsou nenahraditelní, jsou spolehliví a při práci s nimi je krásně vidět, že zrovna u těch lidí s mentálním postižením jdou hezky souvisle a soustavně nahoru těmi schopnostmi a odvedenou prací a jak dobře to dělají.“*

Během farmingterapie se zaměstnanci zlepšují v těch úkonech, které vykonávají, provedení zadané práce se zrychluje. *„...vykonávají je pečlivě, soustavně, a hlavně u těch zaměstnanců s mentálním postižením je specifické to, že je vykonávají rádi, s radostí a s potěšením, což u jiných druhů postižení není zase tolik samozřejmé.“*

U každého zaměstnance při nástupu (do zaměstnání) dochází ke zjištění jeho individuálních potřeb a na základě zjištěných potřeb je složen individuální plán, pomocí kterého je formován přístup k zaměstnanci s mentálním postižením a zároveň plán obsahuje informace, v jakých oblastech potřebuje zaměstnanec podporu. *„U těch osob s mentálním postižením je to opravdu většinou tak, že potřebují podporu velkou, třeba každodenní na tom pracovišti, ale zpravidla ta podpora jakoby klesá, podpora sociálních pracovníků, až po určitý době, záleží na tom individuálně, jak na tom každý je, tak jsou schopní prostě pracovat v podstatě bez podpory.“*

Na začátku v zaměstnání neměli zaměstnanci znalosti ohledně péče o zvířata ani o úkonech s nimi spojenými. I bez potřebných znalostí ale mají chuť a nadšení pracovat se zvířaty, a je potřeba je vše důležité naučit, aby při výkonu prací neublížili ani sobě, ani zvířatům.

Paní L. vidí u zaměstnanců s mentálním postižením téměř samá pozitiva. *„Na začátku ten zaměstnanec s mentálním postižením skutečně má to nadšení a nemá ty dovednosti. A postupně se zlepšují dovednosti a kupodivu neodchází nadšení ani radost z té vykonané práce. V podstatě nikdy u téhle cílové skupiny. Takže ta je velice příjemná a hodně je to naplňující pro tyhle lidi.“*

Velkým pozitivem shledává paní L. tu skutečnost, že zaměstnanci s mentálním postižením jsou věrní a loajální vůči svému zaměstnání. *„Já si myslím, že ze zaměstnanců s mentálním postižením se postupně rekrutují ti nejspolehlivější a nejdlouhodobější zaměstnanci.“* Příkladem dlouhodobého zaměstnance je pan K., který je zaměstnán v Apolence již 10 let (se středním stupněm mentální retardace). A není jediným příkladem takto dlouholetého zaměstnaneckého poměru.

Paní L. nevidí příliš výrazná negativa v zaměstnání jedinců a mentálním postižením, pouze pokud zaměstnanec nepřijde do práce, ale i to je podle jejích slov v klidu řešitelné. *„Takže já bych ty negativa v podstatě po dlouhodobém zaměstnání neviděla úplně, pokud se s ním zaměstnavatel naučí komunikovat a má kontakty na jeho zázemí, kdyby se stalo, že třeba nedorazí do práce nebo že potřebuje něco vyjednat, tak si myslím, že pak jsou to jedni z nejspolehlivějších a nejpohodovějších zaměstnanců.“*

Průběh socializace u nového zaměstnance vyžaduje ze začátku podporu. *„Většinou se začleňují velmi dobře. Chce to podporu, ze začátku. Seznámit je, představit je, hezky je uvést do toho kolektivu, který nějakým způsobem už je zaběhlej. Ale málokdo má problém, pokud tam jsou nějaký rysy autismu, tak to jde trošičku hůř a není to jako úplně hladký, ale jinak ti zaměstnanci s tím mentálním postižením, když je tam vedoucí nebo pracovní asistent, kterej průběžně dohlídne na to, aby ten kolektiv fungoval hezky stále, tak si myslím, že socializace je úplně v pohodě u těchto lidí.“*

Zaměstnanci s mentálním postižením se díky svému zaměstnání postupně rozvíjejí, zvyšuje se jejich sebevědomí a cítí se dobře díky odvedené práci. *„Dá se říct, že na začátku jsou trošku jako plachý a opatrný v kontaktu s tím prostředím, ale postupně se jako otevřou a pak jsou schopní opravdu si třeba říct o pomoci, vědí, kam se obrátit o pomoc a nemají problém s tím jako dojít si za někým, když něco potřebují. Ale jako že by se změnila osobnost vyloženě jako že do hloubky té osobnosti, si myslím, že ta práce na farmě osobnost jako takovou neovlivní. To jako těžko ovlivnit osobnost, ale spíš otevřenost ve vyjadřování nebo ve, ať už ve vyjadřování jako komunikaci, nebo ve vyjadřování emocí, nebo v navazování vztahů. Ale nemyslím si, že by to mělo vliv na osobnost těch jedinců, ta osobnost jako je těžko změnit, ať už v zaměstnání nebo někde. Ale ve smyslu v navazování kontaktů a komunikace s prostředím je to rozhodně vždycky jako lepší po nějaký době, kdy jsou zaměstnaní a kdy jsou v dennodenní kontaktu s lidma.“*

Během zaměstnaneckého poměru může zaměstnanec s mentálním postižením vykonávat jak samostatnou práci, tak práci s několika lidmi, zaměstnanci. Přihlíží se k individuálnímu plánu a potřebám zaměstnance a podle toho je volen typ práce. *„My se snažíme každému tomu člověku podle toho, jaký má dispozice jakoby charakterový, vyhovět v tom, jestli raději pracuje v týmu, zařadit ho do týmu, a když někdo prostě rovnou od začátku mluvíme o tom, že nemá rád práci v týmu, že mu vyhovuje být sám, takže mu najdeme tady práci a doporučíme tak, aby si mohl dělat v klidu svou práci a jenom se občas se jakoby začlenit do kolektivu, ale většinu těch pracovních povinností, aby třeba zahradník mohl udělat sám. ... Pokud je někdo nastavený tak, že by rád pracoval v týmu, tak zpravidla to nebejvá*

problém a zvládá práci v týmu výborně. A když někdo opravdu od začátku, víme od něj nebo od jeho rodiny, že by bylo lepší, aby pracoval sám, nebo on stejně nikdy nepracuje sám, ale že by si plnil svoje povinnosti samostatný, které nesouvisej s nikým dalším, tak to zvládají taky potom jako velmi dobře. Prostě zaměstnanci s mentálním postižením jsou jedni z nejlepších tady na farmě.“

6.8 ROZHOVOR SE SLEČNOU E.

Slečna E. před zaměstnáním v Apolence nebyla zaměstnána. Možnost pracovat v Apolence zjistila přes internet. Na otázku, jak dlouho zde pracuje, se vesele usmála. *„No ty jo, tak tohle fakt, všichni se na to ptají a já si to nemůžu ani zapamatovat.“* Slečna E. se tázavě podívala na paní L., která byla při našem rozhovoru přítomna, a společně usoudily, že doba, po kterou je slečna E. zaměstnána v Apolence, je zhruba 8 let. Tudíž i slečnu E. lze považovat za dlouhodobého zaměstnance.

Slečna E. měla před zaměstnáním v Apolence dobrý vztah ke zvířatům. *„No, strašně dobřej.“* Na otázku, co ji na práci na farmě nejvíc baví, odpověděla šťastně. *„Miluju koně.“* Zde jsem rozhovor doplnila otázkou, jaká další zvířata má slečna E. ráda. *„Velblouda, můj miláček, můj miláček velbloud, toho vždycky chci dělat.“*

Slečna E. je s prací na farmě velmi spokojena. *„Strašně moc, byla bych tady od rána do večera. Strašně mě to baví a kdyby to šlo, tak bych chtěla dělat i víkendy. Já vždycky dělám od devíti, ale většinou přijdu dřív, protože mně je zima a chci se ještě poňunat s velbloudem.“*

Domluva slečny E. s vedením není problém, vždy splní zadanou práci. *„No třeba s paní R., že udělám to, co mně paní R. řekne. Třeba mně řekne uděláš pštrosoy, jdu udělat pštrosoy. Nebo mi paní R. řekne půjdeš uklízet, jdu uklízet.“*

Slečna E. považuje všechny zaměstnance na farmě za kamarády. Na otázku, zda je v práci spokojená a proč, odpověděla: *„No já jsem spokojená v práci, protože miluju zvířata a jsem ráda mezi lidma.“* Slečna E. se naučila díky zaměstnání samostatně fungovat, je velice komunikativní a naučila se časovému řádu. Spolupráce s přáteli není problém. *„Když potřebuju pomoc, tak požádám, a když ty lidi nemaj čas, tak si to udělám sama. ... Já třeba když dělám ty krávy a ty mají těžkej hnůj tak třeba požádám nějakýho chlapa, ať mi to vyveze, že je to těžký.“*

Slečna E. se cítí v kolektivu dobře. *„... většinou jsem na stájích taková ukecaná, to se přiznám.“* Na otázku, jak se zde cítí, odpověděla: *„Jako doma.“* Slečna E. si myslí, že se vůči

lidem a zvířatům na farmě chová dobře. „*No že zvířata jsou prostě úžasná, jsou jako děti no. Já, kdybych mohla, tak si vezmu velblouda domů.*“

Znalosti slečny E. ohledně péče o zvířata jsou ucelené, velmi rychle vyjmenovávala potřeby zvířat. „*Já jediný, co vím, já nevím odkud pochází, ale jediný vím, že nám ho přivezli z cirkusu. Už je to dědeček, ten se rád i pomazlí. ... Tak já myslím, že u každého koně je asi přednější žrádlo, vykartáčovat, udělat ty kopyta, že jo, čistá podestýlka, aby byl venku, no a hlavně důležitý je, když třeba zvíře je venku, tak hlavně aby měl venku žrádlo a aby měl vodu. Hřebelcování, čištění kopyta, občas umejt koně, taky je potřeba je vykartáčovat, zkontrolovat, jestli nejsou nemocní. ... Vycídit domeček, aby byli spokojení.*“

„*To jsem říkala paní L., že se mi stalo, že já jsem si rozmazlila velblouda, šla jsem do výběhu, nebo do boxu, že si ho půjdu rozmazlit, a že ho teda půjdu vyčistit. A on mně ležel, já jsem si ho postavila, potřebovala jsem, aby se mi postavil, a já jsem nevěděla jak, tak já jsem nesla chleba a teď pak paní R. mně radí „No jo, ty sis ho tak krásně rozmazlila, ty chceš jít do boxu, chceš tam jít dát slámu, jenže ty sis ho tak rozmazlila, že tě nepustí do ani do dveří. Prostě velbloud je můj miláček.*“

„*No třeba jako dneska, když jsem šla k těm kozičkám, takže tam máme stáj, tak v tom jednom velkém boxu máme hodně koziček a já chodím tam dát chleba, a už po mně skáčou a já říkám ty jo, a už mi to žerou z ruky, říkám, ty jo, ta největší koza, ta koza ne, jak má ty malý, černá, tak já to dávám tomu malýmu, abych ho krmila, a ta černá koza jde ke mně, že to chce jíst z ruky. Říkám no počkej, ty jsi velká, tebe nebudu krmit jako. Voni všichni tady maj ze mě srandu, že si povídám se zvířatama. A hlavně si myslím, že koně hlavně vycítěj, když se jich člověk bojí.*“

Slečně E. poděkuje za rozhovor a loučí se se mnou s úsměvem a se slovy: „*Za málo.*“

6.9 ROZHOVOR S PANEM J. F.

Pan J. F. před zaměstnáním na farmě pracoval na stavbách, tuto práci se snažil ukončit, poté pracoval na pile a pak přišel do Apolenky.

Možnost pracovat na farmě se dozvěděl od známých. Pracuje na farmě již 4 roky.

Vztah ke zvířatům má pan J. F. kladný. „*Jako zvířat já se nebojím, takže byl klid. Mám kamaráda, se kterým bydlím na vesnici, tak tam má dva psy.*“

Pan J. F. se na farmě cítí dobře a páce ho baví, jak lze vidět na obr. 6.7. V práci je spokojený díky kolektivu, který zde je. „*No tak, že především ta společnost, prostě jsou tady dobří lidi, tady paní Š., to je pro mě stěžejní postava.*“

Na otázku, jak je pan J. F. spokojen na farmě, odpověděl klidně. „*Jsem spokojenej. Můžu si tady všechno vyzkoušet, jako takovou pracovní činnost*“.

Obr. 6.7. – Pan J. F. při práci

Spolupráci se sociálními pracovníky pan J. F. hodnotí pozitivně. „*Ano samozřejmě, tady tyto dvě osobnosti pomáhají, jak můžou. Prostě to jsou samozřejmě, to jsou.*“ (paní L. od stolu: „*Když ono to s J. F. taky tak krásně jde, umí si říct, když potřebuje.*“) – byla zde příjemná atmosféra.

Pan J. F. vychází se spolupracovníky, má zde i nejlepšího kamaráda. „*Jo, mám tu kámoše, J. K., L. Č., to je takovej, jako nemůžu nic říct, spíš ten J. To je takový hlavní, ano ano*“ (doplňující otázka, jak pan J. F. s ostatními vychází) „*S ostatními taky jako dobrý, ano.*“

Pan J. F. je na farmě velice spokojen, neboť podmínky v předchozích zaměstnání zřejmě nebyly příliš dobré. „*Jsem tady velice spokojenej, protože všudema jsem na tom nebyl dobře, ale tady prostě za pomoci těchto dvou lidí (poukazuje na paní L. a paní R.), který mně strašně pomohli, když jsem se dal do kupy.*“ Důvodem spokojenosti je tedy vstřícný přístup ze strany sociálních pracovníků.

Pan J. F. zhodnocuje své nabyté schopnosti dobře, vypomůže i paní R. „*No to nevím, to by taky tady musela posoudit paní Š. Já nemůžu sám jako za sebe jako... Naučil jsem se tu samostatnosti, hodně jakoby vážit si...*“ Doplnuje paní R.: „*Rozhodnosti, vytvořit přednosti, co je potřeba, vyhodnotit tu situaci.*“

Otázku, čemu všemu se pan J. F. naučil, bylo nutné postupně rozebrat. „*No tak když sem ráno přijdu, tak si většinou všechno si prostě připravíme a pak pustíme koně.*“ Komunikace a soulad s dalšími spolupracovníky probíhá v příjemné atmosféře. „*No tak velice jako dobře jako, nemůžu si stěžovat, jako.*“ Pan J. F. stejně jako ostatní pracovníci, si do Apolenky nosí svačinu, přestávku na jídlo dodržuje, pokud není naléhavá práce. „*No tak jako*

nosíme si sem svačinu, to jako svačinu dodržujem, jako.“ (doplňující otázka, zda při práci, i když není přestávka, si pan J. F. dá něco k jídlu) *„No tak když mám momentálně jakoby něco při sobě, tak jo, ale jinak jako ne.“* Pan J. F. dodržuje přestávky, ale v případě potřeby je možné, aby si dal něco k jídlu i mimo vyhrazený čas na svačinu. Spolupráce s dalšími lidmi, s pracovníky, není pro pana J. F. problém, nemá ani problém si o pomoc říct. *„Naučil jsem se už, samozřejmě musel jsem se to naučit jako.“*

Pracovní režim práce v Apolence pomohl panu J. F. vytvořit si i režim doma, neboť má syna a domácnost i výchova syna vyžaduje režim. *„No tak mám prostě syna A. a jako s tím je hodně práce a jako za pomoci tady v prostě práci jsem se mu snažil najít prostě doučování a tak k nám právě chodí z vaší školy mladá studentka, která je prostě na vozíku, no a chodí k nám, ona má, ona k nám jezdí s F., to je její přítel, takže vlastně doučujou A., a máme velice jako dobrou vztah a zrovna psala diplomovou práci, já nevím, co jako všechno, ale já jsem z toho byl, píšu články, a ona mě prostě poprosila, jestli by si z těch mejch článků mohla něco vytáhnout a ty články, tu diplomovou práci psala, jak má druhá světová válka vliv, vliv tak nějak na tu dnešní dobu, takže udělala dvě zkoušky za mojí pomoci, z mejch článků, takže, jsem tomu rád.“*

Mezi ostatními spolupracovníky se pan J. F. dobře. *„V týmu se cítím velice dobře.“* Na otázku, koho respektuje, odpověděl pan J. F. uceleně. *„No jako samozřejmě musím tady respektovat prostě vedoucí, v tu chvíli, co se má dělat, co se nemá dělat takže.“* Položila jsem otázku, jak se pan J. F. cítí mezi přáteli. *„Jsem jako oblíbený, jako, si myslím, jako že jo.“*

Pan J. F. si myslí, že se ke zvířatům chová dobře. *„Já se jako snažím, jako, jako si myslím, že jo. Když jsou tady nějaký závody, no tak tu dělá s náma pán, kterej s náma dělá nastavení překážek, takže jako, si myslím, že jako mám velice dobrý vztah k těm zvířatům.“* K otázce jsem doplnila, že tedy pan J. F. dělá pro zvířata, co je potřeba, to mi odsouhlasil.

Pan J. F. se vůči spolupracovníkům a sociálním pracovníkům chová dobře. *„No tak to snad, si myslím, že jo, si myslím, jako.“*

Pan J. F. dodržuje ucelený pracovní postup. *„Tak za prvý musím s J. K. do sýpky prostě, ječmen, oves, pak maj prostě různý tyhlety přípravky. Pak je po krmení vlastně vykydání, příprava, čištění, stáje, a prostě, prostě probíhá ta péče. To je, tak jako je to dobrý.“* S panem J. F. jsem se rozloučila poděkováním za uskutečněný rozhovor. *„Není zač, vůbec.“*

6.10 ROZHOVOR S PANEM J.

Pan J. odpověděl na první otázku uceleně a velmi rozsáhle, jeho projev byl klidný a odpověděl i na druhou otázku.

„Já jsem byl devět roků ve S. na chráněném bydlení a pracoval jsem u soukromníka, jezdili jsme čistit misky aut jsme čistili, koberce jsme jezdili čistit, taková úklidová firma, firma P. se to jmenovalo. A protože jsem se narodil tady v Pardubicích, tak mě to táhlo sem za mým bráchou no, protože mě to táhlo sem do Pardubic, sem za svojí rodinou, tak to, já mám akorát bráchu, mámu už tátu už nemám, tak jsem se chtěl vrátit sem do Pardubic. No a dostal jsem se na chráněný bydlení, bydlím tady, tam bydlím čtvrtý rok, na chráněném bydlení, patřím pod R. p. K., tady máme, na Varšavský máme čtyři byty a na Brožikový, a začínal jsem na Brožikový a předtím tady dělal jeden kamarád, K. P., s kterým jsem tam bydlel, a ono se mu to tu tady nějak nelíbilo, jo, tak se tu po něm uvolnilo místo a dostal jsem se sem já, no, přes pana H., přes našeho vedoucího chráněného bydlení. No, tak jsem ze začátku tady začal uklízet pánský šatny, sprchový kout se záchodem, dvě sedlárný, jo, a ještě tamtu pergolu, jo, a protože jsem vždycky měl chvíli čas, tak jsem chodil zametat na stáj a potom jsem se dostal na stáj a učil se, něco jsem vyvážel, jo, a potom jsem se naučil kydat hnůj i vyvážet a to, a podestýlat jsem se naučil. A teďka už sem tam chodím i na ranní krmení, chodím, mám službu od sedmi hodin a mívám teďka i odpolední, na odpolední krmení, rozvážím seno na odpolední krmení a musím se koukat, jestli maj vodu a to, všechny ty zvířátka.“

Pan J. se o možnosti pracovat na farmě dozvěděl od pana H., vedoucího chráněného bydlení, kde pan J. bydlí. *„To je pan vedoucí, náš šéf chráněného bydlení.“* Pan J. zde pracuje 3,5 roku. *„Tady pracuju, druhýho dubna příštího roku to bude čtvrtý rok.“*

Pan J. má ke zvířatům dobrý vztah, nikdy by zvířatům neublížil. *„Já, já mám dobrý vztah ke zvířátkům, koně mám rád, jo, i ty, i prasátka, i to, koně, všechno, já, já by sem tomu nemohl ubližovat, těm zvířátkům, vím, že ty zvířátka si o to jídlo neřeknou, nebo to, že když potřebujou mít čisto, tak to, že si, že oni to, nejsou jako my, že se to, můžou umýt anebo to.“*

Pan J. má rád na práci na farmě kontakt se zvířaty, že si je může pohladit a povídat si s nimi. *„Mě, mě baví, že, mě to baví že těm zvířátkům to můžu vyčistit, jo, pohladit si je, jo, promluvit s nima, jo, a to zvíře je někdy jako člověk, že tomu rozumí, jo.“* Pan J. je v zaměstnání spokojen. *„Já jsem spokojenej, já by sem to už neměnil.“*

Domlouvání se se sociálními pracovníky není pro pana J. žádný problém. *„Je to s nima v pohodě, já když přijdu, jo, řeknu paní R. potřebuju tohleto tohleto, tak paní R. mně to*

splní, jo. Nebo když potřebujeme převést koně, když jo, a na paní L. se můžu taky obrátit i na ty praco, na ty, ty, jak dělaj stájový, ta paní R., jo a to. Já jsem s nima spokojenej.“

Přátelství pan J. udržuje s níže uvedenými kamarády a celkově pan J. shledává, že zde má mnoho kamarádů. *„Mám tu kamarády, P. Č., K., J. Ch., J. K. S E. kamarádím, s H. F., no nás je tu hodně, s kterými kamarádím, i s těma, i s J., s tím údržbářem, i R.“*

Pana J. těší být v práci, neboť se cítí prospěšně. *„Já jsem spokojenej v práci proto, že když kdybych byl doma mezi těma čtyřma stěnama, takže bych se nudil a jsem rád, že můžu chodit do tej práce, že jsem aspoň k něčemu prospěšnej.“*

V Apolence se pan J. naučil dochvilnosti a plnit povinnosti, které mu byly uloženy. *„Co jsem se, že, že, že jsem, dochvilnosti, že musím bejt včas v práci a že musím splňovat to co to na mě to jako, jsem se to, naučil dochvilnosti a to, trochu samostatnosti, že sám dojíždím a to.“* Pan J. nemá problém komunikovat s kýmkoliv na farmě. *„Ne, nemám. Nemám, nemám.“* Pan J. dodržuje pravidelně pauzu. *„Jo, dodržuju.“* Zeptala jsem se, zda si pan Jaroslav během pauzy dá něco k jídlu. *„Jo, dám.“* Pan J. nemá problém spolupracovat. *„Ne, nemám.“* Pan J. nemá problém pomoci, nebo si o pomoc říct.

Pan J. respektuje přidělené úkoly a v případě, když neví, co dále dělat, na čem pracovat, dojde za sociální pracovníci pro další úkoly. *„Já respektuju, co mně nakáže paní R., mistrová, tak v tom ji poslechnu, i paní L., když mně řekne, jo, i stájová, jo. Když třeba paní R. nemá čas, jo, nebo paní L., tak mně řekne, ať si třeba dojdu za paní M., za stájovou, se s ní poradit co mám dělat dál, no, takhle no a paní M. mně poradí.“* Pan J. nemá problém respektovat přátele.

Pan J. si myslí, že se ke zvířatům i lidem chová dobře. *„Já myslím, že se k nim chovám dobře, že, že nikomu nenadávám, a s nikým se nehádám, že se chovám k nim, k těm zvířatům dobře, že to, a k lidem taky, že, že k lidem nemám žádný, žádný problém, výhrady.“*

Pan J. má přehled o rozdělení stájí. *Tyhlety koně, co jak, jako máme na starosti, jo, některý jsou parkuroví, to má tam paní D., jo, a ty co dělá J.K., tak ty, tak ty tam maj soukromníci, ty taky jezděj parkury, a tam vepředějc máme koně, který provozují, který, sem jezděj ze škol, jo, na tu hipoterapii, a na tu jezdeckou školičku, že je tady má jedna slečna na starosti.*

Pan J. ví, jak se o zvířata postarat, proto jsem se zeptala na konkrétní zvíře, prase. *Prasnice potřebuje vyčistit ten kotec, dát tam čistou slámu, jo, potom se, já ji tam, musí se namočit rohlíky, nebo to mlíko, šrot, a takový tyty, se jí tam dává do toho jídla a to.*

Za rozhovor jsem panu J. poděkovala slovy, že mi bylo potěšením. *Mně taky.*

6.11 ROZHOVOR S PANEM P.

Pan P. před zaměstnáním na farmě nepracoval. O pracovní možnosti na farmě se dozvěděl v chráněném bydlení R. v Ch. Na farmě Apolenka pracuje dva měsíce. Pan P. měl dobrý vztah k zvířatům před zaměstnáním a má ho i nyní. Na otázku, jaká činnost pana P. na farmě baví nejvíce, odpověděl: *Všechno možný.* Zeptala jsem se, zda by mohl pan P. uvést konkrétní činnost, a shledali jsme, že jednou z možností je krmení. Se zaměstnáním v Apolence je pan P. spokojen. „*Jsem spokojenej.*“ Spolupráce a domluva s vedením či sociálními pracovníky hodnotí pan P. pozitivně. „*Jsem spokojenej.*“ Pan P. má zde kamarády, nemá problém se spolupracovníky vycházet. Nejbližší kamarádkou je slečna E.

Pan P. je v zaměstnání spokojen a zaměstnání mu vyhovuje. Je zde spokojen díky příjemnému kolektivu. Pan P. se naučil čistit kotce a stále, dále dodržovat časový režim v zaměstnání. Dodržuje přestávku, je zodpovědnější a nemá problém komunikovat. Pan P. nemá problém spolupracovat, ochotně pomůže, naučil se samostatnosti. Pan P. se v týmu cítí dobře. „*Jo, dobrý.*“ Pan P. respektuje slečnu E., také paní L. a paní R.

Na otázku, zda si pan P. myslí, zda se chová dobře vůči zvířatům i lidem na farmě, odpověděl souhlasem. „*Jo. Já jsem slušný.*“ K paní L. a paní R. se pan P. chová také slušně.

Pan P., stejně jako ostatní zaměstnanci farmy, dodržuje stejný postup v potřebách zvířat. „*Vykydat, zestlat slámu a seno.*“

Panu P. jsem poděkovala za rozhovor a popřála mu hezký den.

6.12 ROZHOVOR S PANEM M.

Pan M. před zaměstnáním na farmě nikde nepracoval. „*Já jsem předtím ještě, ještě nikde nepracoval a no zatím je to, je to, že je, tohleto je prostě moje první práce a to.*“

Možnost pracovat na farmě dostal pan M. jako nabídku v K. během přípravy k práci. „*Já jsem se, no já jsem se to ani nedozvěděl, já jsem si to, mně to bylo, poprvé řečeno mně to bylo, mně to bylo nabídnuto. Já jsem ještě, já jsem ještě, já jsem nějakou chvíli chodil, sakra, teď si to nepamatuju, pracoval jsem vlastně nějakou chvíli prostě v kuchyni a prostě byla tam jedna paní, která mi to vlastně doporučila tuhle práci. ... Byla tam taková jedna milá hodná paní, co mi to doporučila, ale jméno neřeknu, já si to bohužel, já si to ani nepamatuju.*“

Pan. M. zde pracuje přes 4 roky, možná to bude již k 5 letům. K zvířatům měl pan M. dobrý. Pana M. baví veškeré práce na farmě. „*No řeknu, asi všechno, starat se o zvířata, to, baví mě hlavně sekání a vozit dříví.*“ Paní L. doplnila že v době, kdy ještě na farmě byly

slepice, měl pan M. rád péči okolo slepic, především sběr vajec. S touto doplňující informací pan M. souhlasil.

Pan M. je s prací na farmě spokojen. „*Jo, jsem.*“ Pan M. nemá problém se domluvit s vedením farmy. Pan M. bere všechny lidi na farmě za kamarády.

Pan M. je v práci spokojen, bavilo ho i dříve pracovat v K. v rámci přípravy na práci. Pan M. se naučil být samostatný. „*Popravdě řečeno, jsem více, více samostatnější.*“ Pan M. dodržuje přestávku na svačinu. Pan M. nemá problém spolupracovat s ostatními zaměstnanci a pomoci. V kolektivu se pan M. cítí dobře. Pan M. odpověděl na otázku, zda si myslí, že se chová vůči lidem a zvířatům dobře, souhlasí s tvrzením, že je vůči lidem a zvířatům slušný, že není hrubý.

Na otázku, co ví pan M. o zvířatech, o která se stará, nejdříve odpověděl, že nic. „*No to já po pravdě řečeno asi nic.*“ Paní R. popsala péči, kterou pan M. věnoval v minulosti (svěřeným) zvířatům. Pan M. se postupem času naučil, co zvířata potřebují, krmení a celkový postup péče o zvíře. S tímto postupem pan M. souhlasil. Pan M. ihned hlásil narození králíků a naučil se i vyrovnat se smrtí zvířat.

Za rozhovor jsem panu M. poděkovala.

6.13 DISKUZE

V prostorách areálu Apolenka probíhá farmingterapie jak v užším, tak v širším pojetí. Jak uvádí Hlušičková a Gardiánová v článku časopisu Kontakt, širší pojetí farmingterapie je práce na farmě. Tu zaměstnanci s mentálním postižením vykonávají a přidruženou činností je farmingterapie v užším pojetí, tedy kontakt se zvířaty hospodářského typu.

Vágnerová uvádí, že lidé s mentálním postižením ulpívají na jednom stylu řešení problému a když jej nelze aplikovat, očekávají, že problém za ně vyřeší někdo jiný. S touto teorií souhlasím, jelikož jsem ji v Apolence viděla v praxi. Zaměstnanci s mentálním postižením se v případě drobného, ale za to nového problému, ptají sociální pracovnice na následný postup, co s danou situací dělat.

Dále Vágnerová uvádí, že lidé s mentálním postižením preferují kontakt s lidmi, které znají. S tímto tvrzením mohu souhlasit pouze částečně, neboť zaměstnanci s mentálním postižením, kteří se zúčastnili mého výzkumu, nevykazovali znaky sociálního stereotypu. Po seznámení s průběhem výzkumu a informovaným souhlasem za dozoru sociální pracovnice nebyl na straně zaměstnanců s mentálním postižením problém vést se mnou kontakt, i když mě neznali.

Souhlasím s Loučkou, že krmení, doteky a celkově kontakt se zvířaty vyvolává u lidí pozitivní emoce. Toto tvrzení jsem si potvrdila během pozorování. Nejen na zaměstnancích s mentálním postižením, ale i na dalších klientech, kteří docházejí na farmu v rámci zooterapie, jsem viděla, že kontakt se zvířetem jim přináší radost a mnohdy u člověka vyvolá úsměv.

Jak uvádí článek o chovu hospodářských zvířat na webu BOZPPROFI.CZ, práce okolo zvířat a péče o ně musí probíhat v klidu, neboť by mohlo dojít ke stresování zvířete, případně k neočekávaným reakcím zvířete a zdraví ohrožujícím situacím. Mohu potvrdit, že zaměstnanci s mentálním postižením vykonávají přidělenou práci svědomitě, v klidném režimu, aby zvířata nevyrušovali a zbytečně nestresovali.

7 ZHODNOCENÍ

V následující kapitole budou vyhodnoceny získané údaje z kvalitativního výzkumu. Výše uvedení zaměstnanci, kteří se starají o zvířata a zároveň poskytli rozhovor, mají určitý stupeň mentální retardace. Součástí výzkumu byl i rozhovor se sociální pracovnící, která odpovídala na pro ni určené otázky.

Z výzkumu jsem zjistila, že spokojenost v zaměstnání na farmě Apolenka je jednoznačným primárním faktem ze strany zaměstnanců. Za spokojeností stojí příjemná atmosféra pracoviště a přátelské vazby. Zároveň k tomuto faktu neopominutelně přispívá kontakt se zvířaty a práce vykonávaná okolo nich, péče o ně.

Na základě získaných dat z pozorování a rozhovorů jsem vyhodnotila, že zaměstnanci s mentálním postižením dodržují jednotný postup v péči o zvířata. Péči o zvířata vykonávají vždy svědomitě. Na základě vykonané práce se cítí užitečně, prospěšně a mají ze sebe dobrý pocit. Farmingterapie tedy umožňuje jak pracovní integraci, tak i začlenění do společnosti. O možnosti pracovat právě na farmě Apolenka se každý zaměstnanec s mentálním postižením dozvěděl individuálně. Před zaměstnáním na farmě neměli tito zaměstnanci negativní vztah ke zvířatům.

Ze získaných dat v rozhovoru se sociální pracovnící lze zaměstnance s mentálním postižením hodnotit jako loajálního vůči svému zaměstnavateli. Na začátku, u každého zaměstnance s mentálním postižením, byl jednotný jev, že nevěděl, jak přidělenou práci vykonávat, ale i přes nevědomost měl nadšení pro danou aktivitu a práci. Podpora a metodické vedení práce jednotlivě u každého zaměstnance s mentálním postižením postupně dospělo do fáze, kdy již podpora ze strany vedení farmy nebyla potřeba. Farmingterapie společně s provozním řádem farmy vybuďovala u těchto zaměstnanců návyk na časový harmonogram.

Vyhodnocení socializace mohlo proběhnout pouze na základě dat získaných od sociální pracovníce, jelikož z dat získaných z pozorování a rozhovorů uskutečněných se zaměstnanci s mentálním postižením nelze jednoznačně potvrdit úspěšnost socializace. Data z pozorování a rozhovorů se zaměstnanci s mentálním postižením nejsou směrodatná, neboť je nutné znát tyto osoby před začátkem terapie, aby mohl být pozorován vliv farmingterapie na socializaci jedince. Avšak ze zpracovaných dat lze potvrdit úspěšnou socializaci a integraci do společnosti díky působení farmingterapie. Data, která jsou z výzkumu získána, byla vyhodnocena s výsledkem, že farmingterapie pozitivně působí na zaměstnance s mentálním postižením. Stávají se díky ní sebevědomější a samostatnější.

8 ZÁVĚR

V teoretické části jsou popsány jednotlivé druhy zooterapie a jejich formy, samostatnou kapitolu zaujímá farmingtherapie, její historie, průběh samotné terapie hospodářskými zvířaty a výběr vhodných druhů zvířat. V této kapitole je uveden i výčet cílových skupin, pro které je farmingtherapie určena. Jednou z těchto cílových skupin jsou i osoby s mentálním postižením, proto práce obsahuje i kapitolu o mentálním postižení, která jednotlivě popisuje stupně mentální retardace. Při farmingtherapii dochází k vyvolání emocí, proto teoretickou část zakončuje kapitola o emocích. Zpracování teoretické části zabývající se farmingtherapií bylo náročné z důvodu omezeného množství zdrojů o farmingtherapii, které se v mnoha případech lišily.

Při sběru dat pomocí pozorování jsem shledala, že zadanou práci zaměstnanci s mentálním postižením vykonají správně a svědomitě. V rámci trhu práce by byla vhodná úvaha o zaměstnávání osob s mentálním postižením v agrodružstvech. Sběr dat byl časově náročný, avšak příjemný, neboť jsem se nacházela v klidném a přátelském prostředí plném zvířat, která jsou mi blízká. Při rozhovoru byli všichni dotazovaní zaměstnanci přívětiví, ale občas došlo k nepochopení otázky ze strany respondenta. Při získávání dat kvalitativními metodami jsem si prohloubila praktické znalosti o farmingtherapii, která je teprve na vzestupu.

Při získávání dat jsem nemohla uskutečnit studium kazuistik, neboť přístup k těmto dokumentům podléhá ochraně osobních údajů.

Zpracování a vyhodnocení dat bylo časově náročné. Pro zodpovězení některých výzkumných otázek by byl potřeba dlouhodobý výzkum, který by nejlépe začínal s příchodem nového klienta. Z vyhodnocených dat vyplývá, že zaměstnanci s mentálním postižením pracující na farmě Apolenka jsou s náplní práce a průběhem farmingtherapie spokojeni. Spokojenost s prací je tedy společným znakem těchto zaměstnanců. Na základě těchto dat si myslím, že farmingtherapie je přínosnou jak pro instituci, tak pro člověka s mentálním postižením.

Díky vyhodnoceným datům lze potvrdit úspěšný průběh socializace pomocí farmingtherapie, dále je možné potvrdit rozvoj osobnosti jedince s mentálním postižením a také je dokázána skutečnost, že sociální pracovník hodnotí působení farmingtherapie na osoby s mentálním postižením kladně. Díky úspěšnému ověření dílčích výzkumných cílů lze potvrdit pozitivní účinky farmingtherapie na osoby s mentálním postižením, což je hlavním cílem této bakalářské práce. Farmingtherapii lze tedy považovat za plnohodnotnou terapii stejně jako ostatní druhy zooterapie.

Výhodou farmingterapie je velký výběr z hospodářských zvířat, díky čemuž lze ponechat na vůli klienta výběr zvířete. Volba je konzultována se sociálním pracovníkem, který má rozhodovací právo při tomto výběru. Díky širokému výběru zvířat je farmingterapie pro klienty variabilnější než u ostatních druhů zooterapie, např. canisterapie nebo felinoterapie atd.

Velkou ctí pro mě bylo uskutečnění rozhovorů se zaměstnanci s mentálním postižením, díky čemuž jsem měla možnost nahlédnout do jejich běžného života.

LITERATURA

- APOLENKA Z. S. 2017. *O nás* [online] [cit. 2017-11-1]. Dostupné z: <http://www.apolenka.org/o-nas>
- BIRMELIN, I. 2006. *Moje morče a já*. Praha 8: Jan Vašut. ISBN 80-7236-443-X.
- BOZPROFI.CZ. 2014 *Chov hospodářských zvířat* [online]. [cit. 2017-11-1]. Dostupné z: https://www.bozprofi.cz/33/chov-hospodarskych-zvirat-uniqueidgOkE4NvrWuOKaQDKuox_Zx4U36jOOmGWwfVeeFit1kc/
- CAKIRPALOGLU, P. 2012. *Úvod do psychologie osobnosti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 288 s. ISBN 978-80-247-4033-1
- ČESKÁ HIPOREHABILITAČNÍ SPOLEČNOST. 2016. *Hipoterapie* [online] [cit. 2017-11-1]. Dostupné z: <http://hiporehabilitace-cr.com/hiporehabilitace/pro-odborniky/hipoterapie/>
- ČESKÁ UNIE PRO PODPOROVANÉ ZAMĚSTNÁNÍ. 2016. *Slovníček pojmů* [online] [cit. 2017-11-1]. Dostupné z: <http://www.unie-pz.cz/3-podporovane-zamestnavani/82-slovnicek-pojmu.html>
- DOLEŽALOVÁ, A. 2007. *Papoušci –ornitoterapie*. In: VELEMÍNSKÝ, M. a kolektiv. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1.vyd. České Budějovice: Dona. ISBN 978-80-7322-109-6.
- EISERTO VÁ, J. 2007. *Plemena psů využívaná pro canisterapii, výběr vhodných psů*. In: VELEMÍNSKÝ, M. a kolektiv. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1. vyd. České Budějovice: Dona. ISBN 978-80-7322-109-6.
- FREEMAN, M. 2007a. *Definice typů zooterapie dle metody*. In: VELEMÍNSKÝ, M. a kolektiv. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1.vyd. České Budějovice: Dona. ISBN 978-80-7322-109-6.
- FREEMAN, M. 2007b. *Definice dle zvířecího druhu*. In: VELEMÍNSKÝ, M. a kolektiv. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1.vyd. České Budějovice: Dona. ISBN 978-80-7322-109-6.
- GALAJDOVÁ, L. 1999. *Pes lékařem lidské duše: aneb canisterapie*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing. 160 s. ISBN 978-80-7169-789-3.
- HELUS, Z. 2007. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing. 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3
- HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- HLUŠIČKOVÁ, T.; GARDIÁNOVÁ, I. 2014. Využití farmingterapie pro léčebné účely. *Kontakt* [online]. Roč.2014, 16(1) [cit. 2016-011-23]. ISSN 1804-7122. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/administrace/clankyfile/20140321085454946149.pdf>
- HYPŠOVÁ, D. 2007. *Felinoterapie*. In: VELEMÍNSKÝ, M. a kolektiv. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1.vyd. České Budějovice: Dona. ISBN 978-80-7322-109-6.
- KLUB CHO VATELŮ A PŘÍZNIVCŮ FRETEK. 2017. *Co mě s fretkou čeká?* [online] [cit. 2017-11-1]. Dostupné z: <http://www.fretka.cz/pece-o-fretku-smrdi-fretka/>

- KONÍČEK, O. P. S. 2009. *Zooterapie* [online]. Adamov: Koniček, o. p. s. [cit. 2016-11-14].
Dostupné z:
http://konicekcb.webnode.cz/zooterapie/?utm_source=copy&utm_medium=paste&utm_campaign=copypaste&utm_content=http%3A%2F%2Fkonicekcb.webnode.cz%2Fzooterapie%2F
- LACINOVÁ, J. 2007. *Historický vývoj zooterapie a její současný stav*. In: VELEMÍNSKÝ, M. a kolektiv. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1.vyd. České Budějovice: Dona. ISBN 978-80-7322-109-6.
- LOUČKA, R. 2007a. *Výchova a výcvik zvířat*. In: VELEMÍNSKÝ, M. a kolektiv. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1.vyd. České Budějovice: Dona. ISBN 978-80-7322-109-6.
- LOUČKA, R. 2007b. *Ovce a kozy*. In: VELEMÍNSKÝ, M. a kolektiv. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1.vyd. České Budějovice: Dona. ISBN 978-80-7322-109-6.
- LOUČKA, R. 2007c. *Pravidla práce se zvířaty*. In: VELEMÍNSKÝ, M. a kolektiv. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1.vyd. České Budějovice: Dona. ISBN 978-80-7322-109-6.
- LOUČKA, R. 2007d. *Psychologické aspekty práce*. In: VELEMÍNSKÝ, M. a kolektiv. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1.vyd. České Budějovice: Dona. ISBN 978-80-7322-109-6.
- MAHELKA, B. 2007. *Malá zvířata*. In: VELEMÍNSKÝ, M. a kolektiv. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1.vyd. České Budějovice: Dona. ISBN 978-80-7322-109-6.
- MIOVSKÝ, M. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. Praha: GRADA. ISBN 80-247-1362-4.
- MOTYČKA, V. 1998. *Činčila*. Havlíčkův Brod: Fragment. ISBN 80-7200-199-X.
- NAKONEČNÝ, M. 1997. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0628-1
- NAKONEČNÝ, M. 2012. *Emoce*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-614-2.
- NERANDŽIČ, Z.; HERMANOVÁ, H.; MUNICHOVÁ, D. 2014. *Základy hipoterapie*. Praha: ProfiPress, ISBN 978-80-8672-657-1.
- PETRÁŠOVÁ, J. 2012. *Emoce*. In: VALENTA, M.; MICHALÍK, J.; LEČBYCH, M. a kolektiv. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3829-1.
- PODNIKATEL.CZ. 2017. *Předpis č. 435/2004 Sb.: Zákon o zaměstnanosti: Část třetí – Zaměstnávání osob se zdravotním postižením* [online]. Internet Info. [cit. 2017-11-1].
Dostupné z: <https://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-c-435-2004-sb-o-zamestnanosti/f2610392/>
- POMOCNÉ TLAPKY – CANISTERAPIE. 2009. *Typy canisterapie* [online]. Starý Plzenec: Pomocné tlapky o.p.s. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z:
<http://www.canisterapie.cz/cz/canisterapie-zakladni-informace/typy-canisterapie-38.html>
- PORTÁL SOCIÁLNÍHO ZEMĚDĚLSTVÍ. 2017. *Základní vymezení termínu GREEN CARE* [online] [cit. 2017-11-1]. Dostupné z: <https://www.socialni-zemedelstvi.cz/socialni-zemedelstvi/green-care/>

- PROCHÁZKA, M. 2012. *Intelektové poznávací funkce*. In: VALENTA, M.; MICHALÍK, J.; LEČBYCH, M. a kolektiv. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3829-1.
- SO ČSCH. 2017. *Péče o činčilu* [online] [cit. 2017-11-1]. Dostupné z: <http://socsch-cincily.guffoo.com/index.php?nid=16061&lid=en&oid=5609529>
- STUHLÍKOVÁ, I. 2007. *Základy psychologie emocí*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-282-9
- ŠANCE DĚTEM. 2016. *Klasifikace mentálního postižení a podpora dítěte* [online] [cit. 2017-11-1] Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/deti-s-mentalnim-postizenim/klasifikace-mentalniho-postizeni-a-podpora-ditete.shtml>
- ŠVARCOVÁ, I. 2000. *Mentální retardace: Vzdělávání, výchova, sociální péče*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-506-7.
- TICHÁ, V. 2007. *Delfinoterapie*. In: VELEMÍNSKÝ, M. a kolektiv. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. 1.vyd. České Budějovice: Dona. ISBN 978-80-7322-109-6.
- VÁGNEROVÁ, M. 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4
- VALENTA, M.; MICHALÍK, J.; LEČBYCH, M. a kolektiv. 2012. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3829-1.

SEZNAM PŘÍLOH

A - CD

Příloha k bakalářské práci

FARMINTERPIE JAKO SOUČÁST ZOOTERAPIE

Jana Semerádová

CD

Obsah

- 1 Text bakalářské práce ve formátu PDF
- 2 Informovaný souhlas ve formátu PDF
- 3 Schéma s výzkumnými otázkami
- 4 Složka s fotografiemi z areálu farmy Apolenka